

Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture:
-Shikshanamaharshi Dr. Bapuji Salunkhe
Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha's
Vivekanand College, Kolhapur
(Empowered Autonomous)

Department of History

NOTICE

Date: 11/03/2025

The students of M.A. Part-I in the History Department of Vivekananda College are informed that Open book test on Chapter 4 (Art and Architecture during Sultanate Period) of the subject "History of Medieval India" will be conducted on Thursday, 13th March, 2025. The test will take place from 12:15 PM to 1:15 PM in Room Number 214. All students are requested to be present on time with their preparation and necessary reference materials for the test.

Dr. S. R. Kattimani
HEAD
DEPARTMENT OF HISTORY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (EMPOWERD AUTONOMOUS)

M.A - I Semester - II

CONTINUOUS INTERNAL EXAMINATION

Subject - History

Title- History of Medieval India Paper No -VII

Subject Code:-DSC08HIS21

Date: 13-03-2025	13-03-2025
Total Marks:	15
Type of Test:	Open book Test
Additional Info:	
Module -	4
Que. Evaluate in detail the art and architecture during Sultanate Period.	

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

अदेश हातानेच पारिल

Suppliment No. : 1218134

Roll No.

Class

Signature
of
Supervisor

[Signature]

Subject

Test / Tutorial No.

Div.

14

15

बे. 3. दिल्ली सुलतानशाही काळातील कला स्थापत्येची माहिती विस्तृत पणे लिहा.

मह्य माशियातून भारतात येणारे व भारतावर काहीकाळ राज्य करणारे तुर्क हे शनवी व अस्कन होते. हा कार मोठा गैरसमज आहे. मागास भागातून ते भारतासाथ सुरुद्ध प्राचीन परंपरा लाभलेल्या देशात आले व त्यांच्या काळात कला वास्तुकला व साहित्याचा दाट प्रभाव आहे. लिंबूना ते आरे भारतीयच आहे. असा एक विचार काही अरबी इतिहासकार मांडतात. परंतु इतिहासाची पणिकसळी तर वगेक च सत्य बहिर येते.

मह्य शुगीन सुलतानशाहीत वास्तुकलेच्या क्षेत्रात परदेशी व भारतीय शैलीची जी संगम झाला त्याची काही कारणे आहेत. भारतात तुर्कांनी ज्या वस्तू उभारल्या त्यासाठी त्यांना साहित्य कलाकारांची मदत घ्यावी लागली. या भारतीय कलाकारांच्या स्वतःच्या काही कल्पना ही त्या त्यांच्यांनी बांधकाम करताना राबवल्या. मुस्लिमांना मशिदी उभारणे आणि राजमहलांचे बांधकाम करताना राबवल्या मुस्लिमांना बांधकाम करताना हिंदू व जैन मंदिरे पाहून त्यातील दगड, स्तंभ, वस्तू, शिडक्या याचा वापर करीताना मुस्लिम वास्तूमध्ये भारतीय वास्तुशैलीची प्रतिबिंब उमरणे स्वाभाविक होते.

① कुलत - उल - इस्लाम मशीद :-

- कुतबुद्दीने ऐबकचे वास्तुकलेच्या क्षेत्रातील हे पहिले योमदान होय.
- इ.स. 1193 मध्ये कुतबुद्दीने दिल्ली जिंकली तो विषय साजरा करण्यासाठी इ.स. 1195 मध्ये कुलत - उल - इस्लाम मशीद बांधव्यात आली.
- इ.स. 1230 मध्ये सुलतान मल्लुखीन या मशीदीचा आकार दुपटीने वाढवला.
- हे शुद्ध मुसलीम शैलीचे नवीन बांधकाम आहे.

② कुतुबमिनार :-

- मुस्लीम बांधकामा नमूनाची वांग देण्यासाठी कुतुबमिनारची उभार करण्यात आली.
- पंस्तु लवकरच हा उद्देश बाबूला पद्म विजय स्तंभ म्हणून कुतुबमिनारला लगे लोकीक प्राप्त झाले.
- कुतुबमिनारच्या मुळ आरम्भापासून चार मजले राखून त्याची उंची 225 फूट होती.
- या मिनाराच्या तळमजल्याच्या काही भाग कुतुबुद्दीनच्या काळात पूर्ण झाला.
- आणि उर्वरित काम अजून सुरूने पूर्ण केले.
- फारुखन च्या मते मनोरा शैलीचे हे जगातील सर्वोच्च व्यक्ति आहे.

③ अजमेरी स्मारक :-

- अत्यंत साधी अस्लेगी ही वास्तू चौकोनी कृती असून तिच्या मातीत भागातील प्रामिनिपासून ते खतापर्यंतचा भाग कुराणातील उवाग वचनांनी कोरलेला आहे.

④ सुनातान वादी :-

- चौकोनीकृती वादींच्या म्हीमहा असलेली वास्तू इ.स. 1239-32 च्या सुमारास बांधली गेली.
- भारतातील कोठ्याही स्मारकाशी साम्य नसलेल्या या वास्तूची तंबबंदी ही प्रामुख्याने करुणा क्रोनाइटची असून मशीद तिच्या समोरील प्रवेश, मोसरी आणि प्रदाराच्या वाड्याकाम हा पांढऱ्या संगमरुभा आहे.

⑤ अढई - दीन - का - झोपडा :-

- इ.स. 1200 मध्ये कुतबुद्दीन अजमेर येथे ही वास्तू बांधली व पुढे ती सल्तनतने सुशोभीत केली.
- वास्तूची झोपडी कुतब - उल - इस्लाम या वास्तुशी मिळती जुळती असली व आकाराने ही कुतब - उल - इस्लामच्या दुप्पट असली तरी कुतब - उल - इस्लामची नायकता व सौंदर्य दई दीन का झोपडा यात नाही (वास्तूत).

⑥ बल्लबन स्मारक :-

- बल्लबनचे स्मारक आज निव्वळ भूतवास्तूच आहे.
- परंतु अत्यंत वास्तवीय पद्धतीने बांधलेल्या या वास्तूच्या कामावरून या स्मारकाचे महत्त्व लक्षात येते.

⑦ जमातआदा मशिद :-

- इस्लाम वास्तू शैलीत बांधलेली ही भारतातील सर्वात प्राचीन मशिदी पैकी एक आहे.
- या मशिदीत लाल रंगाच्या दगडाच्या वापर केला असून त्यात तीन कक्षा आहेत.

- या वास्तूचे बांधकाम करताना मूक उद्देश मधील बांधणे व नसून शेष निजामुद्दीने कोलीयाचे स्मास्क बांधणे हा होता.

- त्यामुळे त्यात एक महयवती कक्षा आहे.

⑧ अलाई - दहवाजाः

- कुवत : वन : इस्लाम महिदिच्या विस्तार करण्यासाठी इ.स. 1311 मध्ये अल्लाउद्दीने खिलजीने दक्षिण दिशेला जे दहवाजा प्रवेशद्वार बांधले ते म्हणजे अलाई - दहवाजा : होय.

- आज ही वास्तू खंडहर झाली असून वरील तिच्या मवशेष वरून ही इस्लामी वास्तूकलेचा मुकटसणी हीच असे स्पष्टपणे निदर्शनास येते.

- सर जॉन मार्शल म्हणतो की, या वास्तूचा वस्तुशास्त्र कुणीही असो त्याने केवळ केवळ परंपरागत शैलीचा वापर न करता अर्थात बास्तिकभास्तिक गोडवीही विचारपूर्वक समजात आणल्या.

अशा प्रकारे काहीत मिश्र प्रकार तर उक्कटरीत्या वास्तू करण्यात आल्या.

14

15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. :

Seat No. in words :

Supplement No. :

17221

Centre :

प्र. क्र.
Q. No.

विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

नाव : बोरी विकास चव्हाण.

इथला : सम. पु. भाग - 1

ह. क्रमांक : 7009

विषय : व्युत्पत्तीसाठी काकतीयन
व्यापत्य व कला.

02

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.

Q. No.

• सुलतानगवाहीचा इतिहास

* सुलतानगवाही काळातील कला व व्यापत्याची माहिती विस्तृत लिहा.

• प्रस्तावना :

गोष्ट आशियातून भारतात येणारे व भारतात काही काळ राज्य करणारे तुर्क हे शनवी व अफगंन होते हा फार मोठा शोश्मकज आहे. आगास आगतून ते भारतशासक्या समृद्ध प्राचीन परंपरा लाभलेल्या देशात आले व त्यांच्या काळात कला, वास्तुकला व साहित्याचा क्षेत्रात जी काही निर्मिती झाली तिच्यावर भारतीय कला, वास्तुकला व साहित्याचा दार प्रभाव आहे.

① कुवत-डल-इस्लाम मशीद -

कुतुबुद्दीन ऐबकाने वास्तुकलेच्या क्षेत्रातील हे पहिले जागृण होय. इ.स. ११९३ मध्ये कुतुबुद्दीनेन दिल्ली जिंकली. तो विजय साजरा करण्यासाठी इ.स. ११९६ मध्ये कुवत-डल-इस्लाम मशीद बांधण्यात येऊन ती अविशक्तीमान इस्लामला अर्पित करण्यात आली. योकोनाकुती जाकळ्या जागमोक्ती वर्तमान

प्र. क्र.

Q. No.

असलेल्या या वास्तूत पश्चिमेला प्रविष्टी जागा आहे. आतून किंवा बाहेरून वा मशिदीचे निरीक्षण केल्यास तिच्यावर हिंदू वास्तुकलेचा स्पर्श प्रभाव दिसून येतो.

④ कुतुबमिनार :

मुस्लिम बांधवांना नमाजाची बाग देण्यासाठी कुतुबमिनारची उभारणी करण्यात आली. परंतु बांधवांना जकट्य हा उक्ता वागूना पडून किंवा स्तंभ (चिंताई व मंडू येथील स्तंभाप्रमाणे) म्हणून कुतुबमिनारला लोकीक प्राज झाला. कुतुबमिनारच्या बोक मारलल्यात चार सगळे असून त्याची उंची 225 फूट होती.

⑤ अठरा दिवस का खोळा :

इ. स. 1200 मध्ये कुतुबुद्दीनने अजमेर येथे ही वास्तू बांधली व पुढे ती सलतमशन सुशोभित केली. तिच्या जावाकळी ती अडीच दिवसात बांधून पूर्ण झाली. असे वसमजणे बोक आहे, त्यासाठी अडीच वर्षांचा बोक लागला असला ह्यास्त संशुक्रिक वाटते.

प्र. क्र.

Q. No.

वास्तुकी खोली कुम्भत-डल-इस्लाम या
 वास्तुकी मिळतीमुळी असली व आकार
 ही कुम्भत-डल-इस्लाम याच्या दुप्पट
 असली तरी त्याची मजकत व सौंदर्य
 काही दिव का झोपडा या वास्तूत नाही.

④ झालई दरवाजा :

कुम्भत-डल-इस्लाम मशिदीचा
 विस्तार करण्यासाठी इ. स. 1311 मध्ये
 झालाउलीन खिलजीन दक्षिण दिशेला जे
 प्रवेशद्वार बांधले ते म्हणजे झालई दरवाजा
 आज ही वास्तू खाल झाली असली तरी
 तिच्या अवशेषांवरून ती इस्लामी वास्तूच्या
 मुकुटमणी होता असे स्पष्टपणे दिसते.

⑤ सुलतानगढी :

येकोनावृत्ती झालेल्या महोमह
 असलेली ही वास्तू इ. स. 1281-82 च्या
 सुमारास बांधली होती. आरुनातीन
 कोरल्याही स्मारकाशी (यवत) व्यापक
 असलेल्या या वास्तूची तळबंदी ही
 प्रामुख्याने करव्या गुंजावटी असून
 मशीद, तिच्या समोरील प्रवेश, बाहेरी
 आणि अडव्याचा बावजमान हा पाह्या
 शंभमस्तंभांचा आहे.

(अधिकारमय स्वायत्त)
कोल्हापूर

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणमहर्षी डॉ. श्यामजी साबुळे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. :

Seat No. in words :

Supplement No. :

17223

Centre

Q. क्र.
Q. No.

(6) मुलतान :

मुलतानमजानांजी कळ्या केल्ल्या।
शहरांपेकी मुलतान हे भारतातील प्राचीन
शहर. या शहरावर इस्लामचा शेकडा
वर्षे ताळा असल्याने येथे मोठ्या प्रमाणावर
बांधकाम झाले. येथे सुकुवातीच्या
काळात दोन मशिदी बांधल्यात झाल्या.
पहिली मशिद ही महमंद बिन कासिमने
बांधली.

(7) बंगाल :

बंगाल प्रांतातील या काळातील वास्तू
इतर भारतातील वास्तूंपेक्षा निम्न
श्रेणीच्या आहेत. या वास्तू प्रागुष्ट्याने
वितळी बांधलेल्या असून त्यात दगडाचा
तापर कवचिलय झालेला. लोखण स्तंभावर
टाकदार कमानी सांगो मिती झालेली
मिळतात.

प्र. क्र.
Q. No.

(8) गुजरात :

सुलतानशाहीतील प्रांतीय वास्तू
मध्ये गुजरात प्रांतातील वास्तू या
शैली व त्रिकोणाच्या दृष्टीने अजाब
आहेत. या खंड-शब्दा वत गुजरात
वास्तुशैलीमध्ये त्या प्रांतातील व्हायर
रसायनिक सोदले कुकटले आहे हे स
1032 च्या गुजरात पुढे झालेले माऊट
कम गेविलेले विलवाडा जेन मंदिर
गोचे व्हायली विलेन करणे अशक्य
आहे.

(9) दर्शनाखाने घडणे :

परिचय शैलीचा प्रभाव दर्शवतो
हे योकोनाकृती असून मध्यभागी अंश
सुमट व वास्तू वास्तूला कमी अंशी
सुमट असलेले मागे आहेत. महंगव
बघाव्या काळत गुजरात वास्तुकलेने
सत्कर्षाचा यशस्विन आहवा. त्याने अनेक
नवीन वास्तूशैली निर्मिती केली. त्याने
महंगववद्व्या तटवर्दीला अर्थिक मजत
करून त्या वास्तूशैलीला असे बंद व
असे केले.

प्र. क्र.

Q. No.

(12) काश्मीर :

मुलसमानांनी जेव्हा काश्मीर जिंकले तेव्हा तेथे त्यांच्या पूर्वीच्या शासकांनी बांधलेल्या अनेक वास्तू आढळल्या. त्यामुळे कुर्रुलिंग शासकांनी तेथील व्हडी मंदिराचे व्हाणेर अश्वी व अडक्यामध्य केल. मंदानीची कबर शेन-उल-अबिदिनच्या काळात बांधण्यात आली. श्रीनगर येथील शाह इमदतच्या व्हा ड निवळ लाकडाचा बांधला आहे.

(13) मेवाड :

मेवाडचे रणपूत शासक हे निरनिशब्दा कला व वास्तुकलेचे अत्यंत आश्रयदाते होते. कुंमलगढ हा किल्ला अतिशय कितीस्तंभ किंवा अत्यस्तंभ या राजा कुंमल बांधलेल्या वास्तू अतिशय प्रसिद्ध आहे. कितीस्तंभ हा लाल व पांढऱ्या पगडांचा मिळून बांधण्यात आला आहे. त्यावर दिवू देवदेवतांच्या अनेक प्रतिमा कोरलेल्या आहेत. विनाड येथील जेनांचा विनयस्तंभ हाही त्याच्या कलाकुसळीकट काळातून प्रसिद्धास पावला आहे.

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणपद्धती डॉ. बापूजी साठुंबे

13
15

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.

(Empowered Autonomous)

नाव :- प्रियांका मोहन पाटील

Sem - II

M.A. I Year

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign :

Students Sign :

Seat No. : 7005

Seat No. in words :

Supplement No. :

17256

Centre

Q. No.

Q. No.

1] मुलतानशाही काळातील कला व स्थापत्यशास्त्री महिती लिहा.

प्रस्तावना :-

मध्य आशियातून भारतात येणारे व भारतावर काही काळ राज्य करणारे लोका हे शायरी व असंस्कृत होते. हा फार मोठा गैरसमज आहे. भारतात आगंतूक ते भारताभारत्या समृद्ध प्राचीन परंपरा लाभलेल्या देशात आले. व त्यांच्या काळात कला, वास्तुकला व साहित्याच्या क्षेत्रात जी काही निर्मिती झाली तिच्यावर भारतीय कला, वास्तुकला व साहित्याच्या दार प्रभाव आहे. शिबहुना ते गारे भारतीय आहे. इस्मा भूक विचार करी भारतीय इतिहासकार मांडतात. परंतु इतिहासाची पाने उलटणी तर केवळ सत्य बाहेर येते.

फर्ग्युसनच्या कथनानुसार शिपायांच्या वेष्टातून आयले व विजय हेच लक्ष्य आयले लोका भारतात आले. त्यांच्या बरोबर ना कारागीर होते ना वास्तुशास्त्रज्ञ परंतु त्यांच्या जवळ होती. वास्तुकलेतील जबरदस्त सहजप्रवृत्ती स्वतःची भूक स्वतंत्र झाली. त्यामुळे वास्तु कलेचे कोणतेही तंत्र हाताळतामा त्यांच्या कडून चुक होणे शक्यच नव्हते.

प्र. क्र.

Q. No.

सुलतान काकतीन वास्तुकला

1) कुषत - डल - इस्लाम मशीद

कुतुबुद्दीन मेवकचे वास्तुकलेच्या होतातील हे पहिले योगदान होय. इ.स 1193 मध्ये कुतुबुद्दीन दिल्ली जिंकली. तो विजय साजरा करण्यासाठी इ.स 1195 मध्ये कुषत - डल - इस्लाम मशीद बांधण्यात येऊ ती सर्वशक्तिमान इस्लामाचा अर्पित करण्या आली. चौकोणाकरी भोकक्या जमोभोवती स्तंभकक्ष असलेल्या या वास्तूत पश्चिमेला प्रार्थनेची जागा आहे. आतून किंवा बाहेरून या मशिदीचे निरीक्षण केल्यास तिच्यावर हिंदू कलेचा स्पष्ट प्रभाव दिसून येतो. ती ज्या पायावर उभी आहे त्या पायाच्या अर्ध्या भाग निश्चितपणे हिंदू मंदिरांच्या पाया आहे. आता उरलेल्या वास्तूत हिंदूच्या 27 पुजास्थानांच्या अवशेषांच्या वापर करण्यात आलेला दिसून येतो. इ.स 1200 मध्ये प्राचीन सभागृहा समोर मूक कमानीदार आउसा उभारण्यात आल्या. इस्लामी वास्तुकलेच्या दृष्टीने हे बांधकाम निकट दजचे आहे. हे बांधकाम मंदिराच्या मूक भाग नसून तो नंतर कळ्यात आला आहे. स्पष्ट दिसून येते. इ.स. 1230 सुलतान अलतमश ने या मशिदीच्या आकार दृष्टीने वाढवना विशेषतः प्रार्थना स्थळी जागा व त्याला लागून असलेल्या सभागृहात वाढ करण्यात आली. हे बांधकाम नवीन मुहम्मद मुसलमान शैलीचे आहे. पुढे अल्लाउद्दीन खिलजी ने ही या मशिदीच्या बांधकामात भर टाकली.

Section

Q. No.

Marks

03

प्र. क्र.
Q. No.

२) कुतुबमिनार :-

मुस्लिम बांधवांना जमातीची बांधा देण्यासाठी कुतुबमिनारची उभारणी करण्यात आली. पुरुन नवकरच हा उद्देश वाचुना पडून विजयाच्या स्तंभ म्हणून कुतुबमिनारचा लौकिक प्राप्त झाला. कुतुबमिनारच्या मुळ आराखड्यात चार मजले असून त्यांची उंची २२५ फुट होती. या मिनारच्या तळमजल्याचा भाग कुतुबुद्दीनच्या काळात पूर्ण केले. फिरोजशाहा तुघलक काळात या इमारतीचा चौथा मजला वीज कोयत्याने निकामी झाल्याने तो पाडून त्याच्या जागी बेगमहान मजले बांधण्यात आले. त्यामुळे मिनारची उंची वाढून ती २३५ फुट झाली. इ.स. १५०६ मध्ये दुरुस्ती करण्यात आली. या वर्षाच्या अंतीत भागाच्या भिंतीत मिळालेल्या काही पुराव्यांवरून ही मुळ हिंदू समुद्रगुप्ताने बांधलेली असून मुसलमानांनी केवळ तिच्या बाह्यसंस्कार केले. असा दावा काही इतिहासकार करतात. पण सर जॉन मार्शलला हा दावा मान्य असून त्याच्या मते ही संजव वास्तू तिच्या बाह्य संरिक्त तपशिलांवरून शब्द इस्लामी झालेली आहे. त्याच्या मते या पद्धतीच्या मनोऱ्यांविषयी भारतीय अभिज्ञ होते. या वास्तू वरील भिंतीवरील ओद काम आणि आर्था सज्जाद्वारे बांधकाम येणे ही शब्द इस्लामीची आहे. मार्शल फे म्हणतो की, इस्लामच्या सामर्थ्याचे प्रतीक असलेल्या या इमारती इतकी जबा, दिव्य आणि देखणी इमारत दुसरी असूच शकत नाही. फारसनाच्या मते मनोरा बोलीची जे जगातील सर्वश्रेष्ठ प्रतीक आहे.

३) शिल्लकबाचे आशंक :- अत्यंत शाही असलेली ही वास्तू चौकोनाकृती असून तिच्या अंतीत भागातील जमिनी पासून ते छतापर्यंतचा भाग कुरणातील वन्यांनी कोरलेला आहे.

प्र. क्र.
Q. No.

वास्तुनानगरी :-

चौकोनाकृती शरीच्या प्रयोगात असलेली ही वास्तु इ.स. 1231 - 32 च्या सुमारास बांधली गेली. भारतीय कोणत्याही स्मारकाशी साध्य नसलेल्या या वास्तुची तटबंदी ही प्रामुख्याने करुणा ग्रेमाइटरची असून प्रग्रीह तिच्या समोरील प्रवेश, ओसरी आणि अडव्याच्या बाहेर भागा पांढऱ्या संगमरवराच्या आहे.

5) अहर्दि दिन का ओपडा :-

इ.स. 1200 मध्ये मोव्हाने अजमेर येथे ही वास्तु बांधली व पुढे ती अलामाने व सुशोभित केली. तिच्या नावावरून ती अजमेर दिवसात बाह्यात आली. असे समजणे चुक नाही. त्यासाठी अजमेर वर्षाच्या काळ लागला असावा. हे जास्त संयुक्तिक वाटते. वास्तुची शेती कुब्ज - डन - इस्लाम या वास्तुची प्रिती जवळी असली व अकाराने ही कुब्ज - डन - इस्लामच्या पुष्पट असली तरी कुब्ज - डन - इस्लामची नजाकत व मोदय दारि दिन का ओपडा या वास्तुना नाही.

6) बल्लभन स्मारक :-

बल्लभनचे स्मारक आज निव्वळ अज्ञातस्थेत आहे. परंतु अत्यंत शास्त्रीय पद्धतीने बांधलेल्या या वास्तुच्या कमानावरून या स्मारकाचे महत्त्व जाह्यात येते. इस्लाम च्या वास्तुशैलीत हिंदू कारागिरांच्या प्रभावा विजयच्या प्रतिक्रियेचे ही वास्तु उत्कृष्ट उदाहरण आहे.

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साबुळे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. :

Seat No. in words :

Suppliment No. :

17253

Centre

क्र.
Q. No.

श्रुतज्ञानशास्त्रातील कला

इस्लामध्ये संगीत, नृत्य आणि चित्रकला यांना त्यांच्या इतर विषयात आले असले तरी इस्लाम शासित प्रदेशातून या कला लुप्त होऊ शकल्या नाहीत. कारण भावना भावना कलात्मकरीत्या व्यक्त करण्यासाठी या कलांची फार मदत होते. अंतःकरणासाठी खोल शाब्दात देलेल्या निरनिराळ्या भावना व्यक्त करण्यासाठी कुणी शाब्दात संगीत वाढ करतात. कुणी तालबद्ध नृत्यातून अंगविक्षेप व येदयवरील हावभावच्या माध्यमांनी आहार होतात. तर कुणी शाब्दात रंग आणि कुंचल्यातून त्या भावनांचे आविष्कार करण्याचा प्रयत्न करतात.

भारतात प्राचीन काळापासून संगीताचे अनेक शाखा आहेत. मुसलमानांच्या आक्रमणानंतरही असे महत्त्व कमी न होता वाढतच गेले. युरोपियन, भारतीय संगीतकार भवती चव्हाळीचे प्रतीक, राजकीय दरबार आणि शुद्ध शिल्पांचे व्यापारी यांनी संगीताच्या वारीस हातभार लावला. शिकंदर जोरीच्या दरबारी गायकांविषयी झरने जसे की, त्यांच्या दरबारातील गायक या कलेत असे पारंगत होते. की नोत्यांना मध्य पुरुषासाठी अशीच आनंदाने वेढीस पडत असत. राजा मजसिंगच्या काळात ग्वाल्हेर येथे एक संगीत महाविद्यालय सुरू करण्यात आले.

प्र. क्र.
Q. No.

तानसेन हा सुप्रसिद्ध गायक असून महाविद्यालयाचा विद्यार्थी होता. नृत्यंगना, वासंगना, आणि गुलाम, स्त्री ही त्यांच्या अवसायासाठी संगीत शिकत. दक्षिण भारतात नृत्यकलेचा असाधारण प्रगती केली होती. अगवान शिव नटराजाच्या रूपात नृत्याची देवता मानली जाते.

सुनतानबाहीत चित्रकलेची मात्र आद्योगती झालेली दिसते. किंबहुना ती जवळ जवळ नष्ट झाली असे म्हणणे जास्त योग्य होईल. परंतु काही विद्वानांचे म्हणणे असे आहे की मध्ययुगात गौरीच्या पुराणात छिछोरी म्हणजे तिचे अस्तित्त्व भाकलणे हे अंधश्रुतिक नही कारण ज्या देशात अजिंक्याराची जगदविख्यात चित्रकला निर्माण झाली, त्या देशातून ती अजून परंपरा कायमची नष्ट होणे शक्य नाही. अलीकडच्या काळात सुनतान बाहीतीन चित्रकलेचे नमुने हाती लागले आहेत. बंगालमध्ये पण बुद्धाच्या पांजावर काढलेली चित्रे आढळी आहेत. पण त्याचा दर्जा सामान्य आहे. काही जैन ग्रंथात चित्रकलेचे नमुने आढळतात. पण तेही दर्जाहीन आहेत. खालेरच्या भातमंदिर आणि वेरुळच्या मंदिरातील भिंतीवर चित्रकलेचे काही नमुने अस्पष्ट स्वरूपात आढळत. जेव्हा अकबरने त्याच्या दरबारात काही चित्रकारांना घ्याऊ दिले तेव्हा त्यात काही भारतीय चित्रकारही होते. जेव्हा भारतात चित्रकला नष्ट झाली. अस्मृतीत दारुबारातील ओड दर्जाच्या चित्रकारासमवेत हिंदू चित्रकारांना अकबरने निश्चितच घ्याऊ दिले नसेत.

13

15

नाम - सु. मयूरी भुरतीधर परीट

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- विद्यार्थ्यांनी डॉ. बापूजी साबुंबे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign: *[Signature]*

Students Sign: .

Seat No.: 7005

Seat No. in words:

Suppliment No.:

Centre

प्र. क्र.
Q. No.

सुलतानशाहि काळतील कला स्थापत्या-
ची माहिती विस्तृत पणे किंवा
चित्रीतसक पद्धतीने लिहा.

→ सुलतानशाहि काळतील कला स्थापत्या-
ची माहिती विस्तृत पणे किंवा चित्रीतसक
पद्धतीने पुढीलप्रमाणे.

सुलतानशाहि काळामध्ये १३ व्या
शतकाच्या सुरुवातीपासून ते १६ व्या शतका-
च्या मध्यापर्यंत हा भारतीय कला आणि
स्थापत्यशास्त्रामध्ये एक महत्त्वाचा टप्पा मानला
जातो.

या काळात दिल्ली सल्तनत आणि
न्यातनर बुध्दारा आलेल्या प्रादेशिक सल्तनी
भारतीय आणि इस्लामिक कलेमध्ये मिश्रण
सडून आले.

या संमिश्र शैलीतून अनेक

प्र. क्र.

Q. No.

उत्कृष्ट वास्तू आणि कलाकॄती निर्माण सहसा ज्या आजही भारतीय इतिहासाची साक्ष देतात.

वैशिष्ट्ये - सुलतानशाही स्थापत्यची प्रमुख

१) भारतीय आणि इस्लामिक शैलींचा समन्वय या काळातील स्थापत्यचे सर्वात महत्त्वपूर्ण वैशिष्ट्य आहे.

तुर्की आणि परिसर हारागिरांनी भारतीय हारागिरांच्या मुहूर्तीने पूर्वीच्या मुहूर्तामधील आणि स्थानिक बांधकाम शैलीमधील दृढ आत्मसात केले आणि त्यांना इस्लामिक वास्तुशैलीतील वैशिष्ट्यांही जोडले.

उदा - कमानाची, घुमट, आणि मीनार यासारख्या इस्लामिक घटक या वापर भारतीय बांधकाम साहित्यामध्ये आणि सर्वात मध्ये केला होता.

२) कमान आणि घुमटांचा प्रभुत्व वापर - इस्लामिक स्थापत्यशैलीतील कमान आणि घुमट हे सुलतानशाही इमारतींचे अभिजात्य भाग बनले.

यामुळे इमारतींना मजबूत आणि विशालता लाभली. वेगवेगळ्या प्रकारच्या कमानांच्या

उदा - घुमटांच्या डिजाइनचा वापर केला गेला.

③ मिनारंघी निमिनी -

मतिदी आणि ब्रुअर मस्त्वाम्बर इमार-
तींना उच्च आणि डोळ्यांपेक्षा मिनीअर जाईल
शेवटी :

हे केवल शर्मिल कार्यशास्त्रिज गले,
रु शला बाणि प्रतिष्ठे प्रीति मन्त्रनो मन्त्रनो
ह्यत कुतुब मीनार हे यत्न उन्नत उपादान
आह.

(५) स्वावलंबीय र भर

④ समावर्तन भर :
इमारे तीना सुंदर बनविद्यासिणि
विविध प्रकारच्या समावर्तनाचा वापर गता
सामर्थ्य कुरजानमधील आयत, कोरणा,
मोमतिवळ आकृत्या, बेलबुद्धी, उराणी रंगित
दगडाचा वापर यांना समावर्तन मिता.

③ रूचानिल साहित्यका वापर-

७) स्थानिक सामान्या वगळून बांधकामासाठी स्थानिक पातळीवर उपलब्ध असलेल्या दगडांच्या (उदा. लात लाकूच्या दगड, ग्रेनाइट) आणि स्तर लावल्याच्या मोठ्या प्रमाणावर वापर केला गेला.

⑥ पाठ्यपिठे अनवरत्ना

⑥ पाठ्यपत्रां व्यवस्था -
सुसज्जितान्तराली छात्राणां पाठ्य व्यव-
स्थापनावर विशेष लक्ष्य दिले. अनन्त विकसारी
सुसाव. विहारी अर्थात् ज्ञानाचे साधन गेल.
अशा प्रकारे पाठ्यपत्रा उपलब्धता सुनिश्चित करता येईल.

प्र. क्र.
Q. No.

सुलतानशाही काकातील प्रमुख कला

प्रकार -

① चित्रकला -

या काळात चित्रकला मोठ्या प्रमाणावर विकसित झाली मुसली ते, हस्तलिखितांमध्ये सुलतानशाही परंपरा खुलू अली, पार्श्वीयन शैलीचा प्रभाव या चित्रांवर दिसून येतो.

② हस्तकला -

वस्त्रोद्योग, धातुकाम आणि बाळी वस्तुंमध्ये निर्मितीमध्ये उत्कृष्ट कारागिरी दिसून येते. पार्श्वीयन आणि भारतीय डिझाईनचे मिश्रण या वस्तूंमध्ये आढळते.

③ संगीत -

सुलतानशाही दरबारांमध्ये संगीत आणि नृत्यांना अत्यंत महत्त्व. भारतीय आणि पार्श्वीयन संगीत परंपरांच्या संयोगातून नवीन संगीत प्रकार उदयास आले. अमीर खुसरो यांसारख्या संगीतकारांनी यात महत्वाची भूमिका बजावली.

④ साहित्य - पार्श्वीयन आणि स्थानिक भाषांमधील साहित्याची निर्मिती या काळात झाली.

(अधिकारपटल स्थापित)
कोल्हापूर

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि मुक्तकार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी सखुंबे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign :

Students Sign :

Seat No. :

Seat No. in words :

Suppliment No. :

4804

Centre

अ. क्र.
Q. No.

सुलतानशाही स्थापत्यमये विलिखक विवेक

① सामंजस्य व संघर्ष.

कधी इतिहासकारांचे मत आहे की सुलतानशाही स्थापत्य हे भारतीय आणि इस्लामिक शैलींमधील सामंजस्यमय प्रतीक आहे. तर काहीजण त्याला एकदा ब्रह्मसैन्याने दुसऱ्या सल्तनतावर जादुने स्वरूप देऊन पाहिले.

② राजकीय व सामाजिक संदर्भ.

सुलतानशाही स्थापत्य क्षेत्र संदर्भ आणि कापीलमालते प्रतील नवते, तर ते शासकांच्या राजकीय शक्ती आणि सामाजिक व्यवस्थेची प्रतिनिधित्व करत.

मोठ्या इमारती बांधून शासकांनी आपली शक्ती आणि असुरी दशावस्था प्रमत्त केला.

अशाप्रकारे हा राजकीय व सामाजिक संदर्भ होता.

प्र. क्र.
Q. No.

③ प्रादेशिक विविधता -

दिल्ली सल्तनतच्या लमजेर पडल्या नंतर उदयास आलेल्या प्रादेशिक सल्तनती- मध्ये (उदा- बहमनी, विजयनगर - जरी स्वतंत्र होते तरी त्यांच्यावर सुलतानशाही प्रभाव होता मुजरात साहवा) त्यामुळे सुलतानशाही स्थापत्यामध्ये प्रादेशिक विविधता दिसून येते.

④ दीर्घकाळीन प्रभाव -

सुलतानशाही स्थापत्याने बळीम स्थापत्याला वर दीर्घकाळ प्रभाव टाकला. मुगल स्थापत्याही ही मध्य समिती शैलीचा एक विकसित आणि अधिक परिष्कृत प्रकार होता.

अशाप्रकारे वरीलप्रमाणे सुलतानशाही काळातील कला स्थापत्याची माहिती विद्वत व मिनीमिमल पद्धतीने आहे.

14

15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साबुंबे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign:

[Signature]

Students Sign:

Seat No.: 7005

Seat No. in words:

Supplement No.:

Centre

प्र. क्र.
Q. No.

सुलतानशाहि काळातील कला स्थापत्या-
ची माहिती विस्तृत पणे किंवा
चिकित्सक पद्धतीने लिहा.

→ सुलतानशाहि काळातील कला स्थापत्या
ची माहिती विस्तृत पणे किंवा चिकित्सक
पद्धतीने पुढीलप्रमाणे.

सुलतानशाहि काळात १३ व्या
शतकाच्या सुरुवातीपासून ते १६ व्या शतका-
च्या मध्यापर्यंत हा भारतीय कला आणि
स्थापत्यशास्त्रामध्ये एक महत्त्वाचा टप्पा मानला
जातो.

या काळात दिल्ली सल्तनत आणि
न्यानंतर मुघल आलल्या प्रादेशिक सल्तनी
भारतीय आणि इस्लामिक कलेशैलीचे मिश्रण
घडवून आणले.

या संमिश्र शैलीतून अनेक

प्र. क्र.
Q. No.

उत्कृष्ट वास्तू आणि कलाकृती निर्माण सहा
ज्या अजही भारतीय इतिहासाची साक्ष देता.

वैशिष्ट्ये - सुलतानशाही स्थापत्यची प्रमुख

१) भारतीय आणि इस्लामिक शैलींचा समन्वय
या काळातील स्थापत्यची सर्वात महत्त्व
वैशिष्ट्य आहे.

तुळी आणि परिमल कारागिरांनी
भारतीय कारागिरांच्या मदतीने पूर्वीच्या
मंदिरांमधील आणि स्थानिक बांधकाम
शैलीमधील दुरुव आत्मसात केले आणि
त्यांना इस्लामिक वास्तुशैलीतील वैशिष्ट्यांशी
जोडले.

उदा - कमानांनी घुमट आणि मीनार
यांच्याद्वारे इस्लामिक दुरुव्या वापर
भारतीय बांधकाम शैलीमध्ये आणि रचना
मध्ये केला हाता.

२) कमान आणि घुमटांच्या प्रभुत्व वापर -
इस्लामिक स्थापत्यशैलीतील
कमान आणि घुमट हे सुलतानशाही
इमारतींचे अविभाज्य भाग बनले.
यामुळे इमारतींना भवता आणि विशालता
लाभली. वेगवेगळ्या प्रकारच्या कमानांच्या

उदा - घुमटांच्या डिजाइनचा वापर केला गेला.

U. S.
Q. No.

③ मिन्नारंजि निर्मिनी.

मलिदी आणि रुर महत्वात्मक इमारत
तीला पुन्हा आणि इस्लामिक मिजार जोडले
गेल्या.

३. केवल शार्पिंग कार्यसंगित नष्ट,
दूर खना बाणि प्रतिष्ठे, प्रीति मण्डनम मङ्गल
सत कुतुब मीनार ३ बायो उत्तम उपाधन
आइ.

(4) संज्ञावर्तिका भर -

④ समावर्तन भर :
इमारतींना सुंदर बनविण्यासाठी
विविध प्रकारच्या समावर्तनांचा वापर करता
यातच कुरआनमधील आयत, कोरणा,
सामंतिक आकृत्या, बलबुद्धी, उगाण रंगीत
दगडांचा वापर यांना समावेश मिळा.

(3) अत्रानिष्ठ साहित्यस्या वापः-

वाधकामासिणि इथानिल पात्की
नर उपत्यक्य असलेल्या दगाड्या (उदा-
लात बाहुया दगाड, जेनाइट) आणि इतर स्नाहि-
न्याया मादमा इमाणावर नापर कला गला.

(8) प्राद्व्यगो धनवरखा

७) जलधर्मों का व्यवस्थापन
सुखान्ता नदी, वासुकांती पाणी व्यव-
स्थापनावर विशेष लक्ष्मि दिले अनेक ठिकाणी
सहाय्य & निवृत्ति अति उत्तम हायल गेल
अपेक्षाकृत पाठ्यमात्र उपलब्धता सुनिश्चित करता येईल

प्रकार - सुलतानशाही काकतीय प्रमुख कला

① रिश्वत -

या काकात्र चित्रकला मोठ्या
प्रमाणावर विकसित झाली नव्वला तर
हस्तलिखितामध्ये लघुचित्रांची परंपरा सुक
झाली. पुर्जियन शैलीचा प्रभाव या क्षेत्रावर
किटून येतो.

② Extraction -

वस्तुसंख्या, धातुनाम आदि वस्तु
वस्तुसंख्या, निर्मिति मध्ये उत्पन्न कारागिरी
विज्ञान क्षेत्र

पार्श्वीयन आणि भारतीय डिस्ट्रिक्ट सिडिंग या वस्तुमध्य आढळते.

⑨ संगीत -

७) रागादि
सुततान्नादि हरबारां मध्ये संगीत
आणि नृत्यात्मा आश्रम मिश्रित्य भावस्थ
गानि पारिमन संगीत परंपराया समोपातून
नवीन संगीत प्रकार उदयास आले.

नवामि स्वामी नमो उदयाना उदय
बुमीर खुलरो जालारख्या संगीत
कारंमि जान महत्वान्ता बुमिका बनावना

④ સ્વાસ્થ્ય - પર્યાયન આગિ રચાનિમ્ન આપાંમયિ
સ્વાસ્થ્યંચિ નિર્મિતો મા ન્નાકપ્ત સ્થાતી.

(अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)
कोल्हापूर

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- विद्वान्महर्षी डॉ. बापूजी साबुळे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. :

Seat No. in words :

Supplement No. :

4804

Centre

अ. क्र.
Q. No.

सुलतानशाही रजापुत्येचे मिलित्वक विवेक

① सामंजस्य व संघर्ष.

काही इतिहासकारांचे मत आहे की सुलतानशाही रजापुत्य हे भारतीय आणि इस्लामिक इस्लामी मधील सामंजस्यचे प्रतीक आहे. तर काहीजण याचा एकटा बनेस्थानीन दुराया संस्कृतीवर लादलेले स्वरूप म्हणून पाहतात.

म

② राजकीय व सामाजिक संदर्भ.

सुलतानशाही रजापुत्य क्षेत्रात सौंदर्य आणि कार्यात्मकतेचे प्रतीक नव्हते, तर ते शारतन्त्राच्या राजकीय शक्ती आणि सामाजिक व्यवस्थेची प्रतिनिधित्व करत.

मोठ्या इमारती बांधून शारतन्त्रांनी आपली शक्ती आणि असह्य वशीवण्याचा प्रयत्न केला.

अशाप्रकारे हा राजकीय व सामाजिक संघर्ष होता.

प्र. क्र.
Q. No.

③ प्रादेशिक विविधता -

दिल्ली सल्लनच्या कसबेदार पडल्या
मंदिर उदयास आलेल्या प्रादेशिक सल्लनची -
अग्ने (उद्गम) - बहमनी, विजयनगर - अरि
स्वतंत्र होते तरी त्यांच्यावर सुलतानशाही
प्रभाव होता गुजरात माळवा
त्यामुळे सुलतानशाही स्थापल्याने
प्रादेशिक विविधता दिसून येते.

④ दीर्घकाळीन प्रभाव -

सुलतानशाही स्थापल्याने भारतीय
स्थापत्यकलेवर दीर्घकाळ प्रभाव टाकला
मुगल स्थापत्यशैली ही मध्य समिश्र
शैलीच्या एक विस्तार आणि अधिक
परिष्कार प्रकार होता.

अज्ञापक वरीलपुढील सुलतान
आणि काळतील माला स्थापत्यशैली माहिती
विरह व मिळालेल्या पद्धतीने आहे.

14

15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणप्रदूर्ण डॉ. बापूजी साबुंबे

13
15

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.

(Empowered Autonomous)

नाव - श्रेया सुरेश डेरे

Sem - II **SUPPLIMENT**

M.A. I Year.

Jr. Supervisor's Sign : *[Signature]*

Students Sign :

Seat No. : 7006

Seat No. in words :

Suppliment No. :

4789

Ques Paper No -

विषय - भारताच्या सुलतानशाहीचा इतिहास.

प्र. क्र.

Q. No.

1. सुलतानशाही कालातील कला व उपायत्यांची माहिती लिहा.

प्रस्तावना :

मध्य आशियातून भारतात येणारे व भारतावर काही काळ राज्य करणारे तुर्क ते राजा व समृद्ध होते. त्या फार मोठे ठोरसमज होते. आगास आणतून ते भारतासारख्या असुद्ध प्राचीन परंपरा लाभलेल्या देशात आले व त्यांच्या कालात कला, वास्तुकला व साहित्याच्या क्षेत्रात जी काही निर्मिती झाली तिच्यावर भारतीय कला, वास्तुकला व साहित्याचा वाट प्रभाव होते. किंबहुना ते आहे भारतीयच होते. असा एक विचार काही आश्रीय इतिहासकार मांडतात. परंतु इतिहासाची पाने उलटली तर वेगळीच सत्य बाहेर येते.

फारसुनच्या कथानालुआर जिणशांच्या देशातून आलेले व विनाय तेच लढय्य लाभलेले तुर्क भारतात आले. त्यांच्या वरीवर ना कारागीर होते ना वास्तुशास्त्रज्ञ परंतु त्यांच्याबरोबर होती वास्तुकलेतील तत्वरपून सतृपप्रवृत्ती स्वतःची एक अवतंत्र जाली. त्यामुळे वास्तुकलेचे कीर्तिली तत्र सातानताना त्यांच्याकडून चुक होते अवयव जळते.

02

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.

Q. No.

सुलतान काबलील वास्तुकला

1. कुबत - उल - इस्लाम मशीद

कुतुबुद्दीन ऐबकचे वास्तुकलेच्या क्षेत्रातील पहिले योगदान होय. इ.स. 1193 मध्ये कुतुबुद्दीन दिल्ली जिंकली. तो बिलथ आजरा करण्यासाठी इ.स. 1195 मध्ये कुबत - उल - इस्लाम - मशीद बांधल्यात. ऐबक, ती सर्वशक्तिमान इस्लामच्या अर्पित करण्यात येऊ, ती चोकोणाकृती मोकल्या जागे सोबती स्तंभकाम बसविले या वास्तूत पाश्चिमेला प्रार्थनेची जागा आहे. आदर किंवा बलिदान या मशिदीचे निरीक्षण केल्यास तिचे हिंदू वास्तुकलेचा स्पष्ट प्रभाव दिसून येतो. ती लष्करी पायावर उभी आहे, त्या पायाचा ~~अस~~ मधी भाग निश्चितपणे हिंदू मंदिराचा पाया आहे आणि उर्वरित वास्तूत हिंदूच्या 27 पुजारांसाठी अवशेषांचा वापर करण्यात आलेला दिसतो. इ.स. 1198 मध्ये प्रार्थना अशास्त्रात्मक एक कमानदार बाडोस उभारला. आला - इस्लामी वास्तुकलेच्या दृष्टीने हे बांधकाम निरुपेक्ष आहे. हे बांधकाम मंदिराचा मूळ भाग असून तो नंतर करण्यात आला आहे स्पष्ट दिसून येते. इ.स. 1206 सुलतान अलामशा ने या मशिदीचा आकार दुपटीने वाढवला. विशेषतः प्रार्थनास्थळाची जागा व त्याला लागून असलेल्या अशास्त्रात वाढ करण्यात आली. हे बांधकाम नवीन सुद्ध सुसज्जमान जीवित आहे. पुढे अल्लाउद्दीन खिलजी ने ही या मशिदीच्या बांधकामात भर टाकली.

04

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र. 3
 Q. No.

अन्तमर्शे आशक : अत्यंत आधी असलेली ही वास्तु चौकीनाकृती अमूज तिच्या आतील भागातील जमिनी पासून ते छतापर्यंतचा भाग कुरावातील वचनांनी कोरले आहे.

4. सुवतानगढी :

चौकीनाकृती गढीच्या मधोमध असलेली ही वास्तु इ. स. 1231-82 च्या सुमारास बांधली गेली. आरततील कोठाव्याही आशकाची आभ्य नसलेल्या या वास्तूची तराही ही प्रागुद्याने करुन घेतात. अमूज मशीद, तिच्या अमोरीय प्रवेश, अमोरी आणि अमूजच्या बाहेर भाग पांढऱ्या संगमरवराचा आहे.

5. अढई दिन का ओपडा :

इ. स. 1200 मध्ये पुढेकाने आपमेर येथे ही वास्तु बांधली व पुढे ही अन्तमर्शे ने सुगोभित केली. तिच्या जावावरून ही अढई दिव्यात बांधून पुढे आली आहे अमूजचे एक आहे. त्यासाठी अढई वसति काल त्याच्या असावा ते राजा अमूजचे वाटने, वास्तु गेली कुवत-उत्तर-इस्लाम या वास्तूची मिलनीपुतनी बांधली व आकाराने ही कुवत-उत्तर-इस्लामच्या दुपाट अमूजी तरी कुवत-उत्तर-इस्लामची नजारात व अढई दिव्यात ओपडा या वास्तूचा नाही.

6. अन्तमर्शे आशक : अन्तमर्शे आशक आज तिवळ अन्तमर्शेत आहे. परंतु अत्यंत आरजीय पद्धतीने बांधलेल्या या वास्तूच्या कामानीवरून या आशकाचे महत्त्व लक्षात येते. अमूजच्या वास्तूवरील हिंदू काराणिग्या प्रगताबिरुदाच्या प्रतिक्रिये ही वास्तु उत्कृष्ट उदाहरण आहे.

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहवीर डॉ. बापूजी साबुळे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. :

Seat No. in words :

Suppliment No. :

4844

Centre

प्र. क्र.
Q. No.

सुलतानशाहीतील कला

इस्लाममध्ये संगीत, नृत्य आणि चित्रकला यांना त्यांच्या ठरविण्यात आले असले तरी इस्लामशासित प्रदेशातून या कला लुप्त होऊ शकल्या नाहीत कारण मानवी भावना कलात्मकरीत्या व्यक्त करण्यासाठी या कलांची फार मदत होते. अंतःकरणाच्या खोल भाष्यात दडविल्या निरनिराळ्या भावना व्यक्त करण्यासाठी कुणी शब्दांना संगीतबद्ध करतात कुणी ताळबद्ध नृत्यातून अंगविक्षेप व चेहऱ्यावरील हावभावत्या माध्यमातून आधार घेतात तर कुणी रंग आणि कुंवळ्यातून त्या भावनांचे आकार करवतात प्रयत्न करतात.

भारतात प्राचीन काळापासून संगीताचे अजन्मसाधारण महत्त्व आहे. सुसलमानांच्या आक्रमणानंतरही याचे महत्त्व कमी न होता वाढतच गेले. सुफीमत, भारतीय संगीतकार भक्तीचळवळीचे प्रवर्तक, राजकीय तसेच आर्थिक सुलाम विषयांचे व्यापारी यांनी संगीताच्या लाठीस हातभार लावला शिकंदर लोदीच्या दरबारी वाद्यकांतिसंगी म्हणजे जाते की, त्याच्या दरबारातील वाद्य या कलेत इतके पारंगत होते की श्रोत्यांना मध्या पुरविणाऱ्या विषया मध्या पुरविणाऱ्या काम विमर्श संगीताच्या अतीव आनंदाने खेळोव पडत असत. राजा आनमिंगच्या काळात खाकुर रोखे पुरे

02

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.

Q. No.

एक संगीत महाविद्यालय। मुकुं करव्यात आले. तेने
 तानसेन हा सुप्रसिद्ध गायक याच महाविद्यालयाचा
 विद्यार्थी होता. नृत्यांगना, वारांगना, आणि युवाम
 ही त्यांच्या व्यवसायासाठी संगीत शिकून दिली. भारतात शिव
 नृत्यांगनाच्या रूपात नृत्यांगीच देवता मानली जाते.
 सुवतानशाहीत चित्रकलेची मात्र अद्योगती अति
 दिसते. किंबहुना ती जवळ जवळ नष्ट झाली असे म्हण
 जास्त योग्य होईल. परंतु काही विद्वानांचे म्हणणे अ
 आहे की पुखाड्या गोळीचा पुरवा न मिळणे म्हणजे अ
 अस्तित्वच नाकारणे हे संयुक्तिक नाही. कारण ज्या दे
 अपिठ्याआरखी जगाद्विख्यात चित्रकला निर्माण झाली
 त्या देशातून ती उदभव परंपरा कायमची नष्ट होणे
 शक्य नाही. अलीकडच्या काळात सुवतानशाहीतील चित्र
 कलेचे नमुने होती. त्यांचे अतिनू, लंगावमहेश पाम
 वृद्धाच्या पाजावर काढलेली काही चित्रे आढळली आहेत.
 पण त्याचा दर्जा आभाळ्य आहे. काही जैन वंशान
 चित्रकलेचे नमुने आढळतात पण तेही दर्जाहीन आहेत.
 ववाळकरच्या मानमंदिर आणि वेरुळच्या मंदिरातील
 मिंतीवर चित्रकलेचे काही नमुने अस्पष्ट स्वरूपात आढळ
 त. जेव्हा अवकशने त्याच्या दरबारान काही चित्रकारांना
 स्थान दिले तेव्हा त्यात काही भारतीय चित्रकारही होते.
 जेव्हा भारतातून चित्रकला नष्ट झाली असेही तसे
 दरबारतील अष्ट दर्जाच्या चित्रकारांमवेत किंही हिंदू
 चित्रकारांना असे अवकशने निश्चितच स्थान दिले नसे.
 सुवतानशाहीत राजाच्या अमावी काही चित्रकारांनी
 हा व्यवसाय काही काळासाठी बंद केल्या असल्याची
 शक्यता नाकारता येत नाही. बौद्ध धर्माचा नास होणे
 चित्रकलेच्या अद्योगतीचे एक कारण आहे. कारण

उदरगत तत्कात्मीन चित्रे वाउष आत्मी अवस्थाचीही
शक्यता आहे. परंतु निश्चित पुराव्याअभावी कोणत्याही
निष्कर्षाप्रत पोहचणे योग्य नही.

13

18

Name :- Aishwarya Yashwanth Patil.

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसम्पूर्ण यासाठी शिक्षण प्रसन्न ॥

- शिक्षणप्रदर्शनी डॉ. बापूजी साबुळे

10/15

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.

(Empowered Autonomous)

सुलतागवाही इतिहास

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign: *[Signature]*

Students Sign: *[Signature]*

Seat No.: 7007

Seat No. in words:

Supplement No.:

17283

Centre

प्र. क्र.

Q. No.

सुलतागवाही काळातील कुला व्यापकाची माहिती विस्तृत लिहा.

→

माध्य आशियातून जावनात येतारे व जावनातून काही काळी वाढव करणारे पुर्क ठे रावती व आशंकृत होते हा काय मोठा होशकाम आहे. मावुका जावनातून ते जावनातूनकरता जमदुघ प्रचीन धडेपदा लागलेल्या देवात आले व मोठ्या काळात जगा वाळुकाला व आहीत्यात वाढ प्रकाश आहे. किंबहुना ते आरे जावनीयत आहे असा पुढे विचार काही जावनीय इतिहासकार मांडतात. पणु इतिहासाची पणे दुकटली तर वेगळेच काय आहेच येते.

→

माध्ययुगीन सुलतागवाहीत वाळुकालेच्या देवात पडलेली व जावनीय ओलीया ही अंशका आत्मा त्याची काही काळी उलेत. जावनात पुर्काली ज्या वाळु कुलाकरता जावनाही जावना जावनीय काळाजिखरी मात ह्याची लागली. या जावनीय काळाजिखरीत वाळुकालेच्या जवताच्या काही कुलका होतत, या जावनी वेगळकाज कावनात जावनात मुजममांकी मालिनी, जावनाके, जावनी जावनातलावे होशकाज कावनात जवताच्या मुजममांकी होशकाज कावनात हिंदु व होश मांदीय वाळुन जावनीय अंशका, दवताका कमाही, दवताके, जिज्या, दगाडे, विहा जावना जावना केव्याडे मुजममांकी वाळुमांडी जावनीय वाळुमालीका प्रतिविंद उजवली व्यापकासिक होत

प्र. क्र.

Q. No.

येथे खुलतागडाहीतील काही वास्तूंचा पर्यावरण प्रस्नूत ठेवेल या कार्यवास्तू दिल्ली व तिच्या लगतच्या परिसरात उभारल्या होत्या.

- ① कुलात - उल - बसनास मखिद -
कुतुबुद्दीन तुबकाचे वास्तुकलेच्या क्षेत्रातील हे पहिले जेजवात होय.
- इ.स. १३५३ मध्ये कुतुबुद्दीनने दिल्ली जिंकली. तो विजय साजरा करवयासाठी इ.स. १३५३ मध्ये कुलात - उल - बसनास मखिद बांधव्यात आली.
- इ.स. १२५० मध्ये खुलताग आलागणे या मखिदीचा आकार दुपटीने वाढवला.
- विशेषतः प्रार्थनास्थळांची बागा व खाला लावून उभारलेल्या बागाबुडाने वाढ करव्यात आली.
- हे नवीन बांधकाम खुदया खुवालागन बोलीचे आहे.

(खुलतागडाहीतील खुलताग)

- ② कुतुबुद्दीन -
मुस्लिम बांधवंगा मगाजारी बागा देव्यासाठी कुतुबुद्दीनबची उगावणी करव्यात आली होती.
- पंतु लवकरा हा कुतुबुद्दीन बाबुला पुरा विजयाबागे मरवून कुतुबुद्दीनबला लौकिक प्राप्ता आहे.
- कुतुबुद्दीनबच्या मुल आबाबाच्यात चाब मजले उभारून त्याची उंची २२३ फूट होती या मिंगाबच्या तळमजल्यात काही भाग कुतुबुद्दीनबच्या काजम पूर्ण आला.
- कुतुबुद्दीन काजम आलागणे पूर्ण केले.
- फर्गुसनाच्या मते मंगोडा बोलीचे हे उगावणीत लवंग्रेष्ठ प्रतीक आहे.

प्र. क्र.

Q. No.

③ अलमगरेचे साम्राज्य -

અન્યત્ર આથી અર્થભેદની હી વાસ્તુ ચોંટાડાવતી કાચુકા નિષ્ણ
આતીલ જાગતીલ જાગિતીપાચુકા તે છતાપર્યંતલા જાગા કુચાગતીલ
વચનાંતી કોરલેલા આરે.

④	ସୁମନାମାଳି
---	-----------

ચૈકોનાશ્વતી ગદીન્યા મધોમધ અચાલેલી હી વચ્ચુ ક.મ. 1234 - 32
વ્યા વુમાવાસ લાંધલી ગેલી.

शास्त्रातील कोवऱ्याही समाशकाची, खास्य मन्त्रेष्ट्या या लक्ष्मची लटवंदी ही प्राकृत्याने कवच्या वैनडटवी अमुन मन्त्रीद तिच्या अमोवील प्रवेस, ओवऱ्या आणी शस्यऱ्या कात्यमग हा वंशऱ्या वंशमववाचा आहे.

७) लहई-दीन-का-बोपडा -

ક.ક. ૧૨૦૦ નાથે હુણુદીના અજમેલ એકે હી વાઙુ લંચલી વ
પુઠે ની સાલમસાલે અજમેલિત કેલે .

वाक्पुत्री झेली सुवात - उल - इकलाम आ वाक्पुत्री मिळतीसुळती
 उलझली व सुवातावेने ही सुवात - उल - इकलामच्या दुय्यात उलजेम
 तकी सुवात - उल - इकलामची नालाकत व ओंदरि तडी दीव का
 ओपडा यात नाही. (वाक्पुत)

6. ଉପରୋକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ

સમયના સંગ્રાહણ માટે વિવિધ પ્રયત્નો કરે છે.

પરંતુ આજના આકર્ષીય પદ્ધતિને લોચાળેલના આ તરફના
કોમ્પ્યુટરના આ લક્ષણોનાથી મનુષ્ય ભક્ષાત થશે.

(7) गोमनास मशीन -

સિદ્ધાનુદયીન ઓલિયા આ ચુકી રાખવાના દર્શાવેલ અભ્યાસદીનને લાંચવાન કેને.

04

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.
Q. No.

- इस्लाम वास्तुशैलीचे बांधलेली ही आवासीय सर्वात प्रचीन मंदीरांपैकी एक होय.

या मशिदीत लाख संगमरव्या घावचा वापर केला असून त्या तीन कक्ष आहेत.

या वास्तूचे बांधकाम करताना मूळ उद्देश मशीद बांधणे हा नसून बौद्ध भिक्षामुद्वीकने ओलीवाचे आवाक बांधणे हा होता. यातून त्यात एक मध्यवर्ती कक्ष होता.

③ अलार्ड दखाना -

सुद्धा - उल - इस्लाम मशिदीच्या विस्तार करण्यासाठी इ.स. १३०० मध्ये आल्माउद्दीन अलार्डने दक्षिण दिशेला जे दखाने प्रवेशद्वार बांधले ते म्हणजे 'अलार्ड दखाना' होय.

आज ही वास्तू खंडहर झाली असून ती गिर्या आचोखतरा ती इस्लामी वास्तुकलेचा सुसुटमणी होत आहे असावेने विदर्भात येते.

आज तीन मार्गल म्हणजे की, या वास्तूचा वास्तुशास्त्रज्ञ सुणी ही अशी आहे केवळ पंथपंथा शैलीचा वापर न करता अथवा लालकालीन गोष्टीही विचल्यपूर्ण असल्या असल्या.

असा प्रकार काहीत मित्र प्रकार तर अकृष्टी या वास्तू करण्यात आल्या.

10

15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- विद्यार्थ्यांसाठी डॉ. बापूजी साहू

12/15

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.

(Empowered Autonomous)

Name - Srushti A. Halure

SUPPLIMENT

M.A - 1st Sem - II

Jr. Supervisor's Sign: *[Signature]*

Students Sign: _____

Seat No: 7008

Seat No. in words: _____

Supplement No: _____

4829

Centre _____

प्र. क्र.

Q. No.

विषय - सौलज्जत कालखंड

1.

सुलतान शाही काळातील कला व उद्योगांची माहिती लिहा.

प्रस्तावना

सध्या अतिशय लहान शहरात येणारे व आरतावर काहीकदा राज्या करणारे लोका हे शेतकरी व अनाथ होते हा फार लोकांमधे असतो आहे. आतास आता लहान ते आरतासारख्या समृद्ध प्राचीन परंपरा लोकांच्या देशात लोकां व त्यांच्या कलात कला वास्तुकला व साहित्याच्या क्षेत्रात जी काही निर्माती झाली तिच्यावर भारतीय कला, वास्तुकला व साहित्याच्या हात प्रभाव आहे किंवा लहान ते सारे भारतीय लोकां आहे असा एक विचार काही भारतीय इतिहासकारांमधे असतो. परंतु इतिहासही पण उलटही तर वेगळेच असू शकते.

फार लहान लहान लोकांच्या देशात लोकां व विजय हेच लहान असलेले लोकां आरतात लोकां. त्यांच्याबरोबर ना काशगीर होते ना वास्तुकला होते. परंतु त्यांच्याकडून होती वास्तुकलेची व लोकांच्या सहाय्यप्रवृत्ती उभारची एक शक्ती होती. त्यामुळे वास्तुकलेचे कोणतेही तंत्र हाताळताना त्यांच्याकडून लोकां होणे शक्यच नव्हते.

02

Section

Q. No.

Marks

Q. No.

Marks

प्र. क्र.
Q. No.

मुसलमान काळातील वास्तुकला

1. कुव्वत - उल - इस्लाम मशीद

कुतुबुद्दीन ऐबकाने वास्तुकलेच्या क्षेत्रातील हेच योगदान द्या. इ.स. 1193 मध्ये कुतुबुद्दीनने दिल्लीत तो विजय गाजव करव्यासाठी इ.स. 1193 मध्ये कुव्वत इस्लाम मशीद बांधण्यात आली ती सर्वशक्तीमान इस्लाम अर्पित करण्यात आली. चौकोणाकृती भोकळ्या जागेभोवती अंतर्भूत असलेल्या या वास्तूत परिघेभोवती प्रार्थनेची जागा असावून किंवा बाहेरून या मशिदीचे निरीक्षण केल्यास तिच्या हिंदू वास्तुकलेचा स्पष्ट प्रभाव दिसून येतो. ती ज्या पायथ्यावरील आहे. त्या पायथ्या अर्धा आठ निव्वितरणे हिंदू मंदिरापासून आहे. आणि उरलेल्या वास्तूत हिंदूच्या 27 पूजास्थानांवर अल्लोषांचा नापर करण्यात आलेला दिसतो इ.स. 1193 मध्ये प्रार्थना मशाराब्रह्मसमोर एक कमलदार आडोसा उभारण्यात आला. इस्लामी वास्तुकलेच्या दृष्टीने हे बांधकाम निकृष्ट दर्जाचे आहे. हे बांधकाम मंदिराच्या कुठ आठ नमून तो नंतर करण्यात आला आहे स्पष्ट दिसून येते. इ.स. 1200 मुसलमान अलतमश ने या मशिदीच्या आकारात दुपटीने वाढ करून निरोधत. प्रार्थनास्थानाची जागा न त्याला लागून असलेल्या मशाराब्रह्म वाढ करण्यात आली. हे बांधकाम नवीन शहर मुसलमान नैलीचे आहे फुढे अल्लाउद्दीन खिलजी ने ही या मशिदीच्या बांधकामात भर टाकली.

2. कुतुबमिनार

मुस्लिम बांधवांना नमाजाची बांध देण्यासाठी कुतुबमिनारची उभारणी करण्यात आली होती. परंतु लवकरच हा उद्देश बाजूला पडून विजय स्तंभ म्हणून कुतुबमिनार या लेखक मात झाला. कुतुबमिनारच्या कुठ आठ उभारण्यात नार बाजले

5.
10.

असून त्याची उंची २२५ फुट होती. या मिनारच्या तळमजल्या
चा काही भाग कुतुबुद्दीन च्या काळात पूर्ण आला आणि
उर्वरीत बांधकाम अल्लमशा ने पूर्ण केले. फिरोज शाहा तुघलक
काळा काळात या इमारतीचा चौथा मजला वीज कोमळल्याने
निकामी झाल्याने तो पाडून त्याच्या जागी दोन व्हान मजले
बांधण्यात आले. त्यामुळे मिनारची उंची वाढून ती २३५
फुट झाली. इ.स. १५०४ मध्ये या मिनारच्या वरच्या मजल्या
ला बाबा पोटोच्याने त्याची दुकस्ती करण्यात आली. या
वास्तूच्या आतील भागाच्या शिंतीत मिळालेल्या काही पुरव्यं-
वकन ही मूळ हिंदू वास्तू (मकुदगुप्ताने बांधलेली) असून
कुसुमलमानांनी केवळ तिच्यावर बाह्य संस्कार केले ज्या बद्दल
काही इतिहासकार करतात. परंतु सर जॉन मार्शलला हा दावा
मान्य नसून त्याच्या मते ही संपूर्ण वास्तू तिच्या बारीक
आरीक तपशिलासह शुद्ध इस्लामी शैलीची आहे. त्याच्यामते
या पहाडीच्या मनो-संविषयी भारतीय अनुमिळ होती. परंतु
कुसुमलमान मात्र या शैलीशी परिचित होते या वास्तूतील
शिंतीवरील खोदकाम आणि मज्जाव्यालील बांधकाम शैली ही
शुद्ध इस्लामी शैली आहे. मार्शल फुटे म्हणतो की, इस्लाम
च्या सामर्थ्याचे प्रतीक असलेल्या या इमारती इतकी मजबूत,
आणि देखणी इमारत दुसरी असूच शकत नाही. फर्ग्युसनच्या
मते मनोरा शैलीची जे जगातील सर्वोच्च प्रतीक आहे

3. अल्लमाशाहे स्मारक

અત્યંત ગાંધી ગુણભરી હી બાપુ ચૌકોના કુલી અમુક
તિન્ના આવીલ કાગાલીલ પ્રમિલી પામુક તે છતાં પર્યં તન્ના
કાગા કુરાગાલીલ બન્નગંલી કોડ લેલા આરે

प्र. क्र.
Q. No.

4. सुलतनगढी

जौकोनाकृती गढीच्या महोत्सव असलेली ही वास्तू इ.स. 1231-32 च्या सुमारास बांधली गेली. भारतातील कोणत्याही स्मारकाशी साम्य नसलेल्या या वास्तूची तटबंदी ही प्राकृत्याने करड्या राना इटची असून मशी तिच्या समोरील प्रवेश, ओसरी आणि थड्याचा बाह्य भाग पांढऱ्या संगमरवराचा आहे.

5. अडीच दिवस का झोपडा

इ.स. 1200 मध्ये ऐबकाने अजमेर येथे ही वास्तू बांधली व फुटे ती अल्लमशाने सुशोभित केली तिच्या नावावरून ती अडीच दिवसात बांधून पूर्ण झाली असे समजले चूक आहे. त्यासाठी अडीच वर्षांचा काळ लागला असावा हे भारत संस्कृतिक बाहेर, वास्तूची जैली कुळ - उल - इस्लामच्या छाप असली तरी कुळत - उल - इस्लामची मजकूर व गौदर्य अडीच दिवस का झोपडा या वास्तूला नाही.

6. बल्लभन स्मारक

बल्लभनचे स्मारक आज निव्वळ अज्ञानस्थेत आहे परंतु अत्यंत शास्त्रीय पद्धतीने बांधलेल्या ह्या वास्तूला कमानीवर या स्मारकाचे महत्त्व लक्षात येते. इस्लाम च्या वास्तूवरील हिंदू कायगिरांच्या प्रभावामुळे ही वास्तू उत्कृष्ट उदाहरण आहे.

सुलतनशाहीतील कला

इस्लाममध्ये संगीत, नृत्य आणि चित्रकला यांना त्याच उच्चिष्ठात आले असले तरी इस्लामशासित प्रदेशातून या कला लुप्त होऊ गेल्या नाहीत कारण मानवी आवड

(अधिकारप्रदत्त स्वायत्त)
कोल्हापूर

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहवीर डॉ. बापूजी साबुळे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. :

Seat No. in words :

Supplement No. :

Centre

प्र. क्र.
Q. No.

कलात्मकरीत्या व्यक्त करण्यासाठी या कलांची फार मदत होते. अंतः करणाच्या खोल गाढ्यात दडलेल्या प्रेरितेच्या आवना व्यक्त करण्यासाठी कुणी शब्दांना संगीतबद्ध करतात कुणी तालबद्ध नृत्यातून अंगविक्षेप घरोह-यावरील हावभावच्या ग्राह्यमाना आधार होतात तर कुणी रंग आणि कुचल्यातून त्या आवनांचे आविष्कार करण्याचा प्रयत्न करतात. भारतात प्राचीन काळापासून संगीताचे अजन्मसाधारण महत्त्व आहे. मुसलमानांच्या आक्रमणानंतर ही मान्यता कमी न होता वाढतच गेले. मुस्लिम, भारतीय संगीतकार भक्ती चळवळीचे प्रवर्तक, राजकीय दरबार आणि कुलग्राम प्रियंते व्यापारी यांनी संगीताच्या वाढीस हातभार लावला. शिकंदर लोदीच्या दरबारी गायकांविषयी म्हटले जाते की, त्यांच्या दरबारातील गायक या कलेत इतके पारंगत होते की ज्योतांना मध्य पुरविणाऱ्या प्रिया मध्य पुरविल्याचे कण विसरु. संगीताच्या अतीव आवंडाने बेहोष पडत असत. राजा मानसि- रान्या काळात खाल्देर येशे एक संगीत महाविद्यालय सुरू करण्यात आले होते. तानसेन हा कुप्रसिद्ध गायक याच महाविद्यालयामाग विद्यार्थी होता. नृत्यंगना, नारांगना आणि कुलग्राम प्रीया ही त्यांच्या व्यवसायासाठी संगीत शिकत दसिण भारतात नृत्यकलेने असाधारण प्रगती केली होती. अगलाच शिव महाराजांच्या रूपात नृत्याचीच देवता मानली जाते.

02

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.
Q. No.

मुलतानशाहीत चित्रकलेची मात्र अद्योगती झालेली दिसते. विंब हुना ती जवळ जवळ नष्ट झाली असे म्हणजे जास्त योग्य होईल, परंतु काही विद्वानांचे म्हणणे असे आहे की पश्चादया गोष्टींचा पुरावा न मिळणे म्हणजे तिचे अस्तित्वाचा नाकारणे हे संशुक्तिक नाही. कारण ज्या देशात अजिंठ्याशाखी जगदविख्यात चित्रकला निर्माण झाल्या देशातून ती उज्ज्वल परंपरा कायमची नष्ट होणे शक्य नाही. अलीकुडच्या काळात मुलतानशाहीतील चित्रकलेचे नमुने हाली लागले आहेत. बंगालमध्ये पण बृहन्मया पत्रावर काढलेली काही चित्रे आढळली आहेत. पण त्यांच्या दर्जाचा नसा आहे. काही जैन ग्रंथात चित्रकलेचे नमुने आढळत पण तेही दर्जाहीन आहेत. उवाव्हेरच्या मजमंदिरात अजिंठ्याच्या मंदिरातील शिंतीवर चित्रकलेचे काही नमुने अत्यंत स्वरूपात आढळतात जेव्हा अजिंठ्याचे त्यांच्या दर्जाचा काही चित्रकारांना प्रभाव दिले तेव्हा त्यात काही आधुनिक चित्रकारही होते. जर शाहनातून चित्रकला नष्ट झाली असेली तर दख्खनतील अनेक दर्जाच्या चित्रकारांमध्येत हिंदू चित्रकारांना अकबराने निश्चितच मान दिले असते.

मुलतानशाहीत राजांच्या अशाही काही चित्रकारांनी हा व्यवसाय काही काळासाठी बंद केला असण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. खैरद राजांचा हात हेही चित्रकलेच्या अद्योगतीचे एक कारण आहे. काळाने उदयात लक्षातील चित्रे गडप झाली असण्याचीही शक्यता आहे परंतु निश्चित पुरावा अशाही कोणत्याही निष्कर्षात पोहचणे योग्य नव्हे.

10/15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहाय्यी डॉ. बापूजी साबळे

10
15

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.

(Empowered Autonomous)

नाव : वेळापत्री सुखदेव सांगठुळे

SUPPLIMENT

M.A.-I

Jr. Supervisor's Sign: *(Signature)*

Students Sign:

Sent No.: 7691

Sent No. in words:

Supplement No.:

4837

Centre

प्र. क्र.
Q. No:

सुखतानशाही काळातील कला स्थापत्याची साहित्यी
विस्तृत पणे लिहा.

प्र. 2.

सुखतानशाहीतील कला

इस्लाममध्ये संगीत, नृत्य आणि चित्रकला यांना त्यांच्या उर्विष्यात आले असले तरी इस्लामामध्ये प्रवेशातून या कला लुप्त होऊ शकल्या नाहीत कारण मोनवी भावना कलात्मकरीत्या व्यक्त करण्यासाठी या कलांची फार मदत होते. अंतःकरणाच्या व्यक्त गाण्यात दडलेल्या निरनिराळ्या भावना व्यक्त करण्यासाठी पुणी वादळांना संगीतबद्ध करतात, पुणी तात्पर्यपूर्ण नृत्यातून अंगविक्षेप व चेहऱ्यावरील हावभावाने माध्यमांच्या आभार होतात तर पुणी रंग आणि पुंयल्यातून त्या भावनांचे आविष्कार करण्याचा प्रयत्न करतात.

भारतात प्राचीन काळापासून संगीताने अनन्य साधारण महत्त्व आहे. मुसलमानांच्या आक्रमणानंतरही याचे महत्त्व कमी न होता वाढतच गेले. सुफी संत, भारतीय संगीतकार, भक्तीचळवळीचे प्रवर्तक, राजकीय दख्खान आणि सुलतान विमोचाचे व्यापारी यांनी संगीताच्या वाढीस हातभार लावला. शिखंदर लोदीच्या दरबारी गायकांबिषयी म्हणजे ज्ञात की, त्यांच्या दरबारातील गायक या कलेत इतक्या पारंगत होते की

प्र. क्र.
Q. No.

श्रोत्यांना मह्य पुरविणाऱ्या स्त्रिया मह्य पुरविण्याचे काम विसरून संगीताच्या अतीव आनंदाने छेदोप पड असत. राजा मानसिंगच्या काळात व्यापहर येश्वर एक संगीत महाविद्यालय सुरू करव्यात आप हेत.

तानसेन हा सुप्रसिद्ध गायक गाय महाविद्यालय विद्यार्थी होता. नृत्यांगना, वरांगणा आणि गुलाम स्त्रियांही यांच्या व्यवसायासाठी संगीत शिकत.

दक्षिण भारतात नृत्यकलेने असाधारण प्रगती केली होती. अगवान शिव नटराजाच्या रूपान नृत्याची देवता मानली जाते.

सुलतानशाहीत चित्रकलेची मान अद्योगती झालेली दिसते. किंबहुना ती जवळ जवळ नष्ट झाली असे म्हणणे जास्त योग्य होईल. परंतु काही पिढ्यांना म्हणणे असे आहे की एखाद्या गोष्टीचा पुरावा न मिळणे म्हणजे तिचे अस्तित्त्वच नकारणे हे संभुमि नाही. कारण ज्या देशात जाणिव्यासारखी जगद्विख्यात चित्रकला निर्माण झाली त्या देशातून ती उत्पत्ती परंपरा कायमची नष्ट होणे शक्य नाही. अलीकडचे काळात सुलतानशाहीतील चित्रकलेचे काही नमुने हा. अ. लागले आहेत. वांगायमछे पानपृष्ठाच्या पानावर काढलेली काही चित्रे आढळली आहेत पण यांचा दर्जा सामान्य आहे काही जैन्य वांग्यात चित्रकलेचे नमुने आढळतात पण तेही दर्जाहीन आहेत. व्यापहर मानमंदिर आणि वेरूळच्या मंदिरातील भिंतीवर चित्रकलेचे काही नमुने अस्पष्ट स्वरूपात आढळतात जेव्हा अफघान सत्त्या दरबारात काही चित्रकारांना श्रमान दिले तेव्हा त्यात काही भारतीय चित्रकारही होते. जर भारतातून चित्रकला नष्ट झाली असती तर दरबारातील प्रौढ दर्जाच्या चित्रकारांसमोरील हिंदू चित्रकारांना अफघान निश्चितच श्रमान दिले

04

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.
Q. No.

जागी देन ल्हान मजले बांधल्यात आले सामुळे
मिजारची उंची वाढ्यु ती २३४ फुट झाली.

३) अस्तमशचे स्मारक - अस्तमश साही असलेली ही
वास्तू चौकोनाकृती असून तिच्या आतील भागातील
जमिनीपासून ते छतापर्यंत भाग कुशाणीतल वचनांनी
कोरलेला आहे.

४) सुलतानगढी - चौकोनाकृती गढीच्या मधोमध असलेल्या
ही वास्तू इ.स. १२३९-३२ च्या सुमारास बांधली
गेली. भारतातील कोणत्याही स्मारकाची साध्य नसलेल्या
या नसलेल्या या वास्तूची तटबंदी ही प्रामुख्याने गरज
वनाइतकी असून मशीद तिच्या अगोरीत प्रवेश,
आसरी आणि घड्याळाचा बाह्यभाग हा पांढऱ्या संगमरव
आहे.

५) अढाई दिन का झोपडा. - इ.स. १२०० मध्ये कुतुबुद्दीन
अजमेर येथे ही वास्तू बांधली व पुढे ती अस्तमशने
सुशोभित केली तिच्या जावावरून ती कुडीच दिवसा
बांधून पूर्ण झाली असे समजणे चुक आहे तरी
कुल्लत-उल्ल - इस्लामाची नजाकत व सौंदर्य दोन्ही दिन
का झोपडा या वास्तूत नाही

६) लखन स्मारक - लखनचे स्मारक आज निवळ
मजलावस्थेत आहे. परंतु अस्तमश साक्षीम परस्तीने
बांधलेल्या या वास्तूच्या कमानीवरून या स्मारकाचे
महत्त्व लक्षात येते. इस्लामाच्या वास्तुवरील हिंदू
कारागिरीच्या प्रभावावरूनही त्या प्रतिष्ठेचे ही वास्तू
उत्कृष्ट उदाहरण आहे.

10
15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहाय्यी डॉ. बापूजी साबुळे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. : *[Signature]*

Students Sign. :

Seat No. : 7010

Seat No. in words :

Supplement No. :

4157

Centre

2) प्र. क्र.
छ. No.

दिल्ली
सुलतानशाही कालोतील कुला स्थापत्यची माहिती निस्तृत पणे
लिहा. [10/15]

→ मुख्य आशियातून भारतात येणारे व भारतावर कुडी कुळ शब्द करणारे तुम्ही हे शब्दही व असंस्कृत होते. या पार भोवा घोरसमज होते. भावास आशातून ते भारतासारख्या समृद्ध प्राचीन परंपरा लाभलेल्या देशात आले व त्यांच्या कुळात कुला वास्तुकला व साहित्याचा दार प्रभाव आहे. किंबहुना ते सारे भारतीयच होते. कसा एक विचार कुडी भारतीय इतिहासकार मांडतात. परंतु ह्याची पाने उलटली तर विचलित स्थिती बाहेर येते.

मध्ययुगीन सुलतानशाहीत वास्तुकलेच्या क्षेत्रात परदेशी व भारतीय शैलीचा जो संगम झाला त्याची कुडी कारण आहे. भारतात कुडींनी ज्या वास्तू उभारल्या त्यासाठी त्यांना भारतीय कारागिरांचा मदत होती. त्या भारतीय कारागिरांच्या वास्तुकलेच्या स्वरूपाचा कोडी कुळपणा होत्या. त्या त्यांनी बांधकाम करताना शककला, मुसलमानांनी मसिती, स्याखे आणि राजमहलांचे बांधकाम करताना शककला, मुसलमानांनी मसिती, बांधकाम करताना किंवा जल भरीर पाडून त्यातील स्तंभ, दस्ताना, कुर्ची, दरवाजे, फर्श, दण्ड, तेंढा यांचा वापर केल्याने मुस्लीम वास्तूमध्ये भारतीय वास्तुशैलीचा अतिशय उगळण लागला आहे.

02	Section	Q. No.																		
		Marks																		

प्र. क्र.
Q. No.

येथे सुलतानशाहीतील कुही वारिच्या परमिरी प्रस्तुत केले.
या सर्व वास्तू विष्णू व तिच्या लग्नतऱ्या परिसरात बांधल्या
होत्या.

① कुवत-उल-इस्लाम मशीद :

- कुतूबदीन ऐबकचे वास्तुकलेच्या क्षेत्रात हे पहिले
मोगलान होय.
- इ.स. १६६३ मध्ये कुतूबदीन विष्णू जिंकली. तो विजय
साजरा करण्यासाठी इ.स. १९६५ मध्ये कुवत-उल-इस्लाम
मशीद बांधण्यात आली.
- इ.स. १२९० मध्ये सुलतान अलामशिन या मशिदीचा आकार
दुपटाने वाढवला.
- विशेषतः प्राथिनास्थळाची जागा व त्याला लागून असलेल्या
सभाभूदात वाढ करण्यात आली.
- हे नवीन बांधकाम शुद्ध सुसज्जान शैलीचे आहे.

② कुतूबमिनार :

- मुस्लीम बांधवांना इमाजिनची बांध देण्यासाठी कुतूबमिनारची
आरम्भ करण्यात आली होती.
- परंतु लवकरच हा उद्देश वाचला पडून विजय संतम म्हणून
कुतूबमिनाराला लोकीक प्राप्त झाला.
- कुतूबमिनारच्या खूब कारखत्यात नार मजले असून त्याची
इंची २२५ फूट होती. या
- मिनारच्या लवंगजळ्याचा कोठा भाव कुतूबदीनच्या कळात
पुढे आला.
- याचे उर्वरित काल अलामशिन पुढे केले.
- प्रत्युसनच्या मते मिनार शिल्लेचे न जगातील सर्वोच्च शिल्ले आहे.

Scanned with OKEN Scanner

प्र. क्र.
Q. No.

7) जमातुल्लाह मरीद

निष्कामदेवीन, सेलिथा या सुती संतच्या दयाभावक अस्तित्वादिनि
प्रवृत्तीनि वाचकस्य कृते.

इसलाम वास्तुशैलीने बांधलेली ही शास्त्रालय सर्वात प्राचीन
मसजिदंपैकी एक होय.

या भरितित काय रणाच्या वगडाचा वापर किता असुन त्यात
तीन लक्षा आहेत.

થા વારત્તવ બાંધકામ કરતાં કુલ ઉદ્દેશ મશિન બાંધે છે.
નહીં શરત નિશ્ચયિત હોળિયાત્વ સ્થાપક બાંધે છે હોતા.
ત્યારૂં ત્યાંત મલુ મધ્યવર્તી કુદા હોતા.

③ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧି ବକ୍ଷାଜା :-

મુદ્રિત - ૩૩ - અક્ષરો મરિવી વ્યા વિસ્તાર કર્યાસાથે રૂ. ૧૭૫૧
મર્યાદા અનુસાર બિલ્ડિંગ વધારા વિશેષ રૂ. ૨૫૦૦
પરિણામ વધારા તે મર્યાદા 'અનુસાર' રાખે.

हाण ही वास्तु अडकू बोला असून तशी सत्त्या अवशिष्ट
 उण ती झुळुमा वास्तुकुणा मुमुक्षुणी होत असं स्पष्टपणे
 निरुधनास येते.

एक लोह भा शीश जइसन ठोस पदार्थ के आकार वास्तुवा वास्तुशास्त्रानुसार में
होता है। एकर परंपरागत शैलीवा नापर में करता अवती
वास्तुशास्त्रिक शैली में निर्धारण अवता अवती।

अशा प्रकारे उचित मित्र प्रकार तर उक्ताविल्या
बाबत करव्यात आल्या.

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार वास्तवी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहर्षी डॉ. वापूजी साळुंखे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign : *[Signature]*

Students Sign : *[Signature]*

Seat No : 7011

Seat No. in words :

Supplement No :

17207

Centre

सू. क्र.
स. No.

Name - Pranali Prakash Pawar
class - M.A.-I sem-II

विषय - भारताच्या खुलतान शाहीचा इतिहास

खुलतानासाठी चालूतील कला व स्थापत्येची माहिती
लिहा.

प्र. क्र.
Q. No.

प्रस्तावना

मध्य आशियातून भारतात येणारे व भारतावर काही राज्ये करणारे तुर्क हे शानती व अशांस्कृत होते हा फार मोठा गैर आहे. मागास भागातून ते भारतासारख्या समृद्ध प्राचीन प लाभलेल्या देशात आले व त्यांच्या काळात कला, वास्तुकला साहित्याच्या क्षेत्रात जी काही निर्मिती झाली तिच्यावर भार कला, वास्तुकला व साहित्याचा दाट प्रभाव आहे. किंबहुन ते सारे भारतीयच आहे असा पुक विचार काही भारतीय इतिहासकार मांडतात. परंतु इतिहासाची पाने उलटलीतर नेम सत्य बाहेर येते.

फर्ग्युसनच्या कथनानुसार शिपायांच्या देशातून आलेले विजय देव लक्ष्म असलेले तुर्क भारतात पडेच आले. त्यांच्याबरोबर ना कारागीर होतेना वास्तुशास्त्रज्ञ परंतु त्यांच्याजवळ होती वास्तुतील जबरदस्त सहज प्रवृत्ती. स्वतःची पुक स्वतःची होती. त्यामुळे वास्तुकलेचे कोठातेही तंत्र हाताकताना त्यांच्याकडून पुक होणे शक्य नव्हते.

कोल्हापूर

मुलतान काळातील वास्तुकला -

1. कुव्वत - डल - इस्लाम मशीद -

कुतुबुद्दीन मुबकाचे नास्तुकलेच्या क्षेत्रा हे पाहिले योगदान होय इ.स. ११९३ मध्ये कुतुबुद्दीनने दिल्ली जिंकली. तो दिवस साजरा करण्यासाठी इ.स. १२३५ मध्ये कुव्वत - डल - इस्लाम मशीद बांधल्यात येऊ ती सर्व शक्तिमान इस्लामला अर्पित करण्यात आली चौकोन मोकक्या जागेमोवती स्तंभकाम असलेल्या या वास्तूत पश्चिमेला प्रार्थनेची जागा आहे. आतून या वास्तूत पश्चिमेला पुर्बनेच जागा आहे. आतून किंवा बाहेरून या मशीदीचे त्रिरक्षण केले

प्र. क्र.
Q. No.

पुराव्यावरून ही मूळ हिंदू वास्तू असून मुसलमानांनी तिच्यावर केवळ बाह्यसंस्कार केले असा दावा काही इतिहासकार करतात. परंतु सर जॉन मार्शलला हा दावा मान्य नसून त्याच्या मते ही संपूर्ण वास्तू तिच्या बारीकसारीक तपशिलासह शुद्ध इस्लामी शैलीची आहे. त्याच्या मते या पद्धतीच्या मनोऱ्याविषयी भारतीय अनभिज्ञ होते परंतु मुसलमान मात्र या शैलीशी परिचित होते. या वास्तूतील भितीवरील खोदकाम आणी सज्जाखालील बांधकाम शैली ही शुद्ध इस्लाम शैली आहे.

३. अल्मतराचे स्मारक -

अत्यंत खाद्यी असलेली ही वास्तू चौकोनाकृती असून तिच्या आतील भागातील जमिनीपासून ते छतापर्यंतचा भाग कुरावातील लघनांनी कोरलेला आहे.

४. खुलतानगरी -

चौकोनाकृती गढीच्या मधोमध असलेली ही वास्तू इ.स. १२३१-३२ च्या सुमारास बांधली गेली. भारतातील कोणत्याही स्मारकाशी साम्य नसलेल्या या वास्तूची तटबंदी ही प्रामुख्याने करड्या गोंना उटची असून गश्दि, तिच्या समोरील प्रवेश, ओसरी आणि बाडग्याचा बाह्यभाग हा पांढऱ्या संगमरवराचा आहे.

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

- शिक्षणसहयोगी डॉ. बापूजी साबुंबे

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign :

Students Sign :

Seat No. :

Seat No. in words :

Supplement No. :

17208

Centre

क्र.
Q. No.

५. अठरा दिवस का झोपडा -

इ.स. १२०० मध्ये कुतुबुद्दीन अजमेर येथे हीवास्तू बांधली. व पुढे ती अलतमशाने सुशोभित केली. तिच्या नावावरून ती अडीच दिवसात बांधून पूर्ण झाली असे समजणे चुक आहे. त्यासाठी अडीच वर्षे वर्षाचा काळ लागला असावा हे जास्त संयुक्तिक वाटते. वास्तूची रेली कुवत - उल - इस्लामच्या वास्तुशी मिळतीजुळती असली न आकाराने ही कुवत - उल - इस्लामच्या दुष्पर असली तरी कुवत - उल - इस्लामची नजाकत व सौंदर्य दाई दिवस का झोपडा या वास्तूत नाही.

६. बलबन स्मारक -

बलबनचे स्मारक आज निवळ भग्नावस्थेत आहे. परंतु अत्यंत शास्त्रीय पद्धतीने बांधलेल्या या वास्तूच्या कमानीवरून या स्मारकाचे महत्त्व नसात येते. इस्लामच्या वास्तुवरील हिंदू कला कारागिरांच्या प्रभावाविरुद्धच्या प्रति-क्रियेचे ही वास्तू उत्कृष्ट उदाहरण आहे.

प्र. क्र.
Q. No.

स्लुततानशाहीतील कला -

इस्लाममध्ये संगीत, नृत्य आणि चित्रकला यांत त्याच्या दूरविव्यात आले असले तरी इस्लामशासित प्रदेशात या कला लुप्त होऊ शकल्या नाहीत कारण मानवी आवना कलात्मकरीत्या व्यक्त करण्यासाठी या कलांची फार मदत होते. अंतःकरणाच्या खोल गाण्यात दडलेल्या निरनिराळ्या आवना व्यक्त करण्यासाठी कुणी आह्वाना संगीतबद्ध करतात कुणी तालबद्ध नृत्यातून अंगविक्षेप न येह्यावरील हावभाव त्या माध्यमाचा आधार घेतात तर कुणी रंग आणि कुंपल्यातून त्या आवनांचे आविष्कार करण्याचा प्रयत्न करतात.

भारतात प्राचीनकळापासून संगीताचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. मुसलमानांच्या आक्रमणानंतरही याला महत्त्व कमीन होता वारतच गेले. तुर्कीसत भारतीय संगीतकार, भक्तीचक्रवर्तीचे प्रवर्तक, राजकीय दरबार आणि गुलाम खान्यांचे व्यापारी यांनी संगीताच्या नाडीस हात लावला. शिकंदर लोदीच्या दरबारी गायकांविषयी म्हणजे जाते की, त्याच्या दरबारातील गायक या कुलेत इतके पारंगत होते की चोल्यांना मदत पुरविणाऱ्या खिया मध्य पुरविण्याचे काम बिरबरण संगीताच्या अतीन ज्ञानवाने बेहोष पडत असत. राजा मानसिंगच्या काळात ग्वाल्हेर येथे पुरु संगीत महाविद्यालय सुरू करण्यात आले होते. तानसेन हा सुप्रसिद्ध गायक याच महाविद्यालयाचा विद्यार्थी होता. नृत्यांगना, नागगना आणि गुलाम खियाही त्यांच्या नव स्थापनाची संगीत शिकत. दक्षिण भारतात नृत्यकुलेने असंख्य ठा प्रगती केली होती. भगवान शिव नटराजाच्या रूपात नृत्याचीच देवता मानली जाते.

स्लुततानशाहीत चित्रकलेची मात्र अद्योगतीसले

Name - Sourabh Anil Ramble
Class - M.A. I
Roll. No - 7021

Althark

विषय - सुल्तानशाहीचा इतिहास

→ सुल्तानशाही काळातील कला स्थापत्यशास्त्री आणि विस्तृत पत्रे लिहून
अथवा आशियातून आरतात येवारे व आरतावर काही कामे वाचवून घेवारे
तुम्हा हे काही व आरतात होते, या फार मोठा गॅलरीज आहे आरतात
आरतात ते आरतातच्या समुद्रात आरतात पत्रात लावलेल्या केशवा आहे
व त्याच्या काळात कला वास्तुकला व आशियातून आरतात आरतात
किमुतून ते आहे आरतात आहे, आरता हाक किचक काही आरतात
उत्तिहासकार आरतात पत्रात उत्तिहासाची पत्रे उलटली तर वेगवेगळ्या
थळा जावेर येते.

अथवा युगीने सुल्तानशाहीत वास्तुकलेच्या क्षेत्रात परदेशी
व आरतात जैलीचा जो संलग्न आरता त्याची काही कारणे आरतात
तुम्हाजी जसा वास्तु उलटले आरतात त्यांच्या आरतात कलागीराची अथवा
दमावती लागली, या आरतात कलागीराच्या वास्तुकलेच्या स्वताच्या काही
कलात होते, त्या आरतात लावलेल्या कलात मुसलमानांची
अथवा कलात आणि आरतात आरतात कलात आरतात
मुसलमानांची लावलेल्या कलात हिनु व जैन मंदिरे वास्तु लावले
कलात कलात, कलात, दमावती, कलात, कलात, कलात
आरतात कलात मुसलमान वास्तुमंडळे आरतात वास्तुमंडळीची चित्रित
उलटले कलात होते, येथे सुल्तानशाहीतील काही वास्तुना
पत्रात पत्रात उलटले या आरतात वास्तु मंडळी व कलात लागलेल्या
पत्रात आरतात होते.

1) कुवत-उल्-इस्लाम मशीद

- कुतुबुलदीन लोकसेवा समितीच्या क्षेत्रातील हे पहिले योगदान होय
- इ.स १९९३ मध्ये कुतुबुलदीन दिल्ली जिंकली ती विजय साजरा करण्यासाठी इ.स १९९५ मध्ये कुवत-उल्-इस्लाम मशीद बांधण्यात आली
- इ.स १९३० मध्ये सुलतान अलतमशाचे या मशीदीचा इन्कार पुढेले वादका विशेषत प्रादेशिकशास्त्री जणा व त्याला लागून अश्लेष्या कथासुद्धात जात करण्यात आली
- हे नवीन बांधकाम मुदरा मुसलमान शैलीचे आहे

२) कुतुबमिनार

- मुस्लिम बांधकामा नमाजाची जागा येण्यासाठी कुतुबमिनारची उभारणी करण्यात आली होती
- परंतु लवकरच हा उद्देश लागूला पडून विजय वतंका मध्ये कुतुबमिनार लोकीक प्राप्त झाला
- कुतुबमिनारच्या मुख्य मारकामात नव्वे मजले असून त्यांची उंची २२५ फुट होती
- या मिनारच्या तळावर्तल्याचा काही भाग कुतुबुलदीनच्या काळात पूर्ण झाला
- आणि दुर्दैव काळ झाल्याने पूर्ण केले
- फारसुवाजच्या सत्ते मजोरा शैलीचे जे जाणविते ते सर्वगोष्ट जसिद आहे

३) अलतमशाचे कगारक

- अलतम शाही आदलेली ही बांधू नोंदोजकृती असून तिच्या आतील भागात अमिनिपासून ते हलापरंतका भाग कुरनातील भाग लक्षांनी नोंदोजते आहे

4) सुलतानगढ़ी

- चौकोनाकृती गढ़ीच्या मधोमधे आसलेली ही कस्तुरी २५ १२३५-३६ च्या सुमारास बांधली गेली
- भारतीय कोनराडी रजानकाशी शाह्या मरलेल्या या बांधकुरी लढवी घामुच्याने करुणा गॅनारडची कस्तुरी मखिय लिय्या सभोदील प्रवेन अंमरी आणि गडग्याच्या मध्याभागा हा पांडुच्या संमरवयल्या आहे

5) अठार- दीज- का शोपडा

- १२.५ १२.५६ मध्ये कुतुबदरीने उजमेर येथे ही कस्तुरी बांधली व पुढे ती अल्लमशाने सुसोमित केले
- बांधकुरी सौली कुवत- उल-इस्लाम या बांधकुरी मिकलीकुवती मसलीन आकाशने ही कुवत- उल-इस्लामच्या कुपड अचली तरी कुवत- उल-इस्लाम नजकत व सौदर्य डार्य दीज का शोपडा यात गडी (बांधकुरी)

6) लखनऊ रजपूत

- लखनऊचे रजपूत राज मिखाळ आगगावस्थे आहे
- परंतु मध्यंत शास्त्रीय पद्धतीने बांधलेल्या या बांधकुर्यात लखनऊ या रजपूतबांधे मरुत लक्षण येते

7) जमानखाना मखिय

- निजामुद्दीन ओलीया या बुफी संभाषण लखनऊज्जल मज्जाउद्दीने शिवालीने बांधकुरात केले
- इस्लाम बांधकुरीने बांधलेली ही बांधकुरीचा लखनऊ जमाना मखिय मखियेकी एक होय
- या मखियित बांधकुराचा इस्लामचा बांध केला कस्तुरी लखन ही बांधकुरी
- या बांधकुरी बांधकुरात कस्तुरात मुख अलेश मखीन बांधले हा मखुत
- सोळा निजामुद्दीने ओलीयाचे बांधकुरी बांधले हा मखीन
- त्यामुळे हात एक मखियकी कस्तुरी

8) अंलाई दरवाजा

कुवत-उल-वस्लाम मम मशिदीच्या विस्तार करण्यासाठी न. स. १३३३ मध्ये अल्लाउद्दीन खिलजीने इफिता दिरोस्ताने दरवाजे प्रवेशाद्वारे बांधले ते म्हणजे अंलाई दरवाजा होय

आज ही वास्तु खंडर शाही आधुन तरी लिच्या अवशेषात वस्तू ती वस्लामी वास्तुकलेच्या मुकुटमणी होत आहे सध्याचे निदर्शनास येते सर जॉन मर्शन म्हणतो की या वास्तूचा वास्तुशास्त्रज्ञ कुबी ही गावो त्याने केवळ पशुपसंगत शैलीचा वापर न करता आगदी कारीकसंगीत गोष्टीही विचारपूर्वक आत्मसात आणल्या

आशा प्रकरे काढित मित्र प्रकार तर उत्कृष्ट रित्या वास्तु कदल्यात आल्या

9/15

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार ॥

Pruthviraj Pralhad Desai

- शिक्षणमहवी डॉ. वापूजी साबुंबे

19.A-3 (Sem-II)

(अधिकारप्रधान स्वायत्त)
कोल्हापूर

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR.
(Empowered Autonomous)

SUPPLIMENT

Jr. Supervisor's Sign. :

Students Sign. :

Seat No. : 19218111

Seat No. in words :

Supplement No. :

4780

Centre

स. क्र.
ज. No.

सुलतानशाही काळातील कला स्थापत्याची माहिती
विस्तृतपणे लिहा.

मध्य आशियातून भारतात येणारे व भारतावर काही काळ राज्य करणारे तुर्क हे शक्ती व अंमकून होते हा फार मोठा गौरवमय आहे. आगम आगातून ते भारतासारख्या समृद्ध प्राचीन परंपरा लाभलेल्या देशात आले व त्यांच्या काळात कला, वास्तुकला व साहित्याचा वाढ प्रभाव आहे. किंबहुना ते सारे भारतीयच आहे असा एक विचार काही भारतीय इतिहासकार मांडतात. परंतु इतिहासाची पाने उलटली तर वेगळेच अर्थ बाहेर येते.

मध्ययुगीन सुलतानशाहीत वास्तुकलेच्या क्षेत्रात परदेशी व भारतीय शैलीचा जो संगम झाला त्याची काही कारणे आहेत. भारतात तुर्कांनी ज्या वस्तु उभारल्या त्यासाठी त्यांना भारतीय कारागिरांची मदत घ्यावी लागली. या भारतीय कारागिरांच्या वास्तुकलेच्या स्वरूपाचा काही कल्पना होण्या त्या त्यांनी वास्तुकला करताना शकल्या. मुसलमानांनी मशिदी, आगळे, अगळे राजमहलाचे वास्तुकला करताना शकल्या. मुसलमानांनी वास्तुकला करताना हिंदू व जैन मंदीर पाहून त्यातील स्तंभ, दखजे, कमानी, शिंकडा, दगड, विटा यांचा वापर केल्याने मुस्लिम वास्तुमध्ये भारतीय वास्तुशैलीचा प्रतिबिंब उमटते स्वाभाविक आहे.

02

Section

Q. No.

Marks

प्र. क्र.

Q. No.

येथे सुलतान शाहीतील काही वास्तूंचा परामर्शी प्रस्तुत ठरेल. या सर्व वास्तू दिल्ली व तिच्या लगतच्या परिसरात आल्या होत्या.

१) कुलत - उल - इस्लाम मशीद -

- कुतुबुद्दीन ऐबकचे वास्तुकलेच्या क्षेत्रातील हे पहिले योगदान होय.
- इ.स. ११९३ मध्ये कुतुबुद्दीन दिल्ली जिंकली, तो विजय साजरा करण्यासाठी इ.स. ११९५ मध्ये कुलत - उल - इस्लाम मशीद बांधव्यात आली.
- इ.स. १२३० मध्ये सुलतान उलतमशाने या मशीदचा आकार दुपटीने वाढवला.
- विशेषतः पार्श्वी स्तंभांची जागा व त्यांना लागून असलेल्या समाभूतान वाढ करण्यात आली.
- हे नवीन बांधकाम शुद्ध मुसलमान शैलीचे आहे.

२) कुतुबमिनार -

- मुस्लीम बांधकामा नमाजाची बांध देण्यासाठी कुतुबमिनारची उभारणी करण्यात आली होती.
- परंतु लवकरच हा उद्देश लागुला पडला विजय स्तंभ वळून कुतुबमिनारला लेकीक प्राप्त झाला.
- कुतुबमिनारच्या मूळ आशयानुसार चार मजले असून त्याची उंची १२६ फूट होती.
- कुतुबमिनारच्या तळमजल्याचा काही भाग कुतुबुद्दीनच्या काळात पूर्ण झाला.
- आणि उर्वरीत काम उलतमशाने पूर्ण केले.
- फर्ग्युसनच्या मते मनीश शैलीचे ते उभारणीत सर्वोत्कृष्ट प्रतिक आहे.

[illegible]

3] अल्लमशच रमाशक -

अन्यत्र साधी असलेली ही वास्तु चोकोनाकृती असून तिच्या आतील भागातील उमिनीपासून ते छतापर्यंतचा भाग कुशाशातील वचनानी कोरलेला आहे.

47 शुल्लवानगढी -

चौकोनाकृती गढीच्या मध्येमधे असलेली ही वास्तु
इ.स. १२३१ - ३२ च्या सुमारास बांधली गेली.
भारतातील कोणत्याही स्मारकाशी, साधनेच्या या
वास्तुची तटबंदी ही पानुष्याने कशड्या दृढपद्धती असून सर्व
निघ्या समोरील प्रवेश, ओसरी प्राची यदव्याचा भाग हा
पाहण्या संगमखराचा आहे.

६। अर्द्ध - वीर - का - ओषध -

इ.स. १२०० मध्ये कुलुबदरीने काजमेर येथे ही वास्तु बांधली व पुढे ती कुलुबमराने सुशोभित केली. वास्तुची रेली कुलुब - उल - इस्लाम या वास्तुरी किती बुकरी असली व आकाशने ही कुलुब - उल - इस्लामच्या दुपाट असली नरी कुलुब - उल - इस्लामची बाजकन व ओढी ठाई दोन का ओपदा यात नाही. (वास्तुन)

6.	Chloralhydrate -
----	------------------

बल्लभन्ति स्मारकं काजं निबल्य भगवन्ति, कोहि
परंतु अंत्यं शाक्यीयं पदं निबल्य बाधनेत्या या वस्तुत्या
कामावकृतं या स्मारकात् महत्वं लक्षणं येने

प्र. क्र.
Q. No.7] जमातखादा मशीद -

- निझामुद्दीन अलीया या शूफी संप्रदाया दर्माजवळ अल्ताउददीन खिलजीने बांधकाम केले,
- इस्लाम वास्तुशैलीने बांधलेली ही भारतातील सर्वात प्राचीन मशीदींपैकी एक होय.
- या मशीदीत लाल रंगाच्या दगडाचा वापर केला असून त्यात तीन कक्ष आहेत.
- या वास्तूचे बांधकाम करताना मुळ उद्देश मशीद बांधणे हा नसून शेख निझामुद्दीन अलीयाचे आराख बांधणे हा होता. त्यामुळे त्यात एक महयवर्ती कक्ष होता.

8] अलार्ई दरवाजा -

- कुव्वत - उल - इस्लाम मशीदीच्या विस्तार करण्यासाठी इ.स. १६११ मध्ये अल्ताउददीन खिलजीने दक्षिण दिशेला जे दरवाजे प्रवेशद्वार बांधले ते म्हणजे "अलार्ई दरवाजा" होय. उग्रा ही वास्तु खंडहर झाली असून तरी तिच्या अवशेषांमुळे ती इस्लाम वास्तुकलेचा मुकुटमणी होत असे उज्जवले निदर्शनास येते.
- सर जॉन मार्शाल म्हणतो की या वास्तूचा वास्तुशास्त्रज्ञ कुतुबुद्दीन मुअमी त्याने केवळ परंपरागत शैलीचा वापर न करता अगदी बाणकसारीक शोल्दीही विचारपूर्वक कामलागविल्या, अशा प्रकारे काही विशिष्ट प्रकार तर उत्कृष्टरित्या वास्तु करण्यात आल्या.

12
15

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (EMPOWERED AUTONOMOUS)

CONTINUOUS INTERNAL EXAMINATION

Subject - History

Class: M.A.I. Semester: II.

Paper Title: History of Sultanate India - II

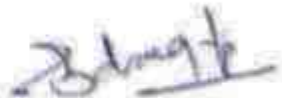
Paper No: VII

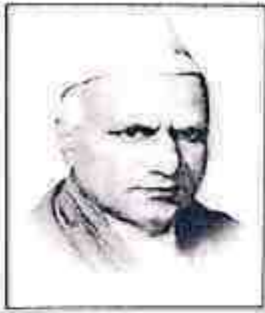
Subject Code: DSC08HIS21

Date:	13-3-2025 .
Total Marks:	15 .
Type of Test:	Open Book Test .
Module:	

Mark List of Students

Sr. No.	Roll No	Marks	Sr. No.	Roll No	Marks
1	1218132	-		7010	10
2	1218133	-		7011	13
3	1218134	14		7021	09
4	7003	15		1218117	12
5	7004	13			
6	7005	14			
7	7006	13			
8	7007	10			
9	7008	12			
10	7009	10			

Dr. S.R. Kattimani
HEAD
DEPARTMENT OF HISTORY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

Dissemination of Education for Knowledge, Science and Culture.

Shikshanamaharshi Dr. Bapuji Salunkhe

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha's

Vivekanand College, Kolhapur

(Empowered Autonomous)

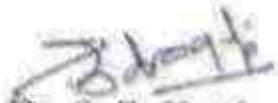
Department of History

History of Medieval India: Open book - Report

Date: 15/03/2025

The students of M.A. Part-1 in the History Department of Vivekananda College had Open book test on the paper "History of Medieval India" on Thursday, 13th March, 2025. There were 14 students present at this time. The Open book test helped the students reduce their fear of exams.

It was seen that the students used many reference tools and the internet to obtain information for this test. It also helped increase the students' knowledge of the subject and boost their confidence.

Dr. S. R. Kattimani

HEAD
DEPARTMENT OF HISTORY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)